

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Českého jazyka a literatury
Studijní program: Filologie
Studijní program: (kombinace) Český jazyk a literatura

ZDENĚK JIROTKA, ŽIVOT A DÍLO
ZDENĚK JIROTKA, LIFE AND WORKS

Bakalářská práce: 10-FP-KČL-B-23

Autor:
Hana LANGROVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
71	0	21	0	47	22

V Liberci dne: 22. 6. 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Zdeněk Sirootka, život a dílo
Jméno a příjmení autora: Hana Langrová
Osobní číslo: P08000058

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 22. 6. 2011

Hana Langrová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat Mgr. Evě Koudelkové, Ph.D., za cenné rady a připomínky a trpělivé vedení při psaní mé bakalářské práce.

Dále bych ráda poděkovala mým rodičům za podporu při studiích.

Anotace:

Tato bakalářská práce představuje život a dílo humoristického spisovatele a publicisty Zdeňka Jirotky. Popisuje jeho život, novinářské a spisovatelské začátky, práci v periodikách, rozhlasu a televizi. Hledá paralely mezi ním a zahraničními humoristy Pelhamem Grenvillem Wodehousem a Jeromem Klapkou Jeromem, k nimž bývá někdy přirovnáván. Dále vystihuje specifické rysy Jirotkovy tvorby a posléze rozebírá jeho jednotlivá díla, zejména romány *Saturnin* a *Muž se psem*. V závěru připomíná filmové a divadelní adaptace autorových děl.

Klíčová slova: Zdeněk Jirotka, biografie, humoristická próza, román, povídka, rozhlasová hra

Annotation

This bachelor thesis presents the life and works of humoristic writer and publicist Zdeněk Jirotka. It describes his life, journalistic and writer beginnings, work in periodicals, radio and television broadcast. It searches for parallels between himself and foreign humorists Pelham Grenvill Wodehouse and Jerome Klapka Jerome to whom he is sometimes compared. Furthermore the thesis shows specific characteristics of Jirotka's output and analyses his various works, especially novels *Saturnin* and *Muž se psem*. At the end the thesis recalls film and theater adaptations of author's work.

Key words: Zdeněk Jirotka, biography, humoristic prose, novel, story, radio play

Die Annotation

Diese Bachelor-Arbeit stellt das Leben und das Werk des humoristischen Schriftstellers und Publizisten Zdeněk Jirotka dar. Sie schildert sein Leben, seinen Anfang als Schriftsteller und Journalist und seine Tätigkeit in verschiedenen Zeitungen und Zeitschriften. Diese Arbeit zeigt Parallelen auf zwischen Zdeněk Jirotka und dem britisch-amerikanischen Humoristen Pelham Grenville Wodehouse und dem englischen Autor Jerome Klapka Jerome, mit denen er oft verglichen wird. Weiter definiert sie die spezifischen Zeichen seines Schaffens und zuletzt analysiert sie seine einzelnen Werke, vor allem die Werke *Saturnin* und *Muž se psem..*. Im Nachwort erwähnt diese Arbeit die Bühnen-Adaptionen und die TV-Bearbeitungen der Werke des Autors.

Schlüsselwörter: Zdeněk Jirotka, Biografie, unterhaltende Prosa, Roman, Erzählung, Hörspiel

Obsah

1	ÚVOD	9
2	ZDENĚK JIROTKA	11
2.1	Život.....	11
2.2	Novinářská činnost.....	14
2.2.1	Lidové a Svobodné noviny.....	14
2.2.2	Dikobraz	17
2.2.3	Další periodika	18
2.3	Rozhlasová a televizní činnost	19
3	LITERÁRNÍ VZORY ZDEŇKA JIROTKY	21
3.1	Pelham Grenville Wodehouse.....	21
3.2	Jerome Klapka Jerome.....	24
4	JIROTKŮV LITERÁRNÍ STYL	27
4.1	Humor a jeho podoby	27
4.2	Postavy	30
4.3	Jazykové a vypravěčské prostředky	31
4.4	Prostředí a čas	32
5	ROMÁNY.....	34
5.1	Saturnin.....	34
5.1.1	Kompozice a výstavba textu	34
5.1.2	Postavy.....	35
5.1.3	Prostředky humoru	37
5.2	Muž se psem.....	41
5.2.1	Kompozice a výstavba textu	41
5.2.2	Postavy.....	42
5.2.3	Prostředky humoru	43

6	POVÍDKY A KRATŠÍ ÚTVARY	45
6.1	Profesor biologie na žebříku	45
6.2	Pravidla se změnila	47
6.3	Sedmilháři.....	48
7	ROZHLASOVÉ HRY	50
7.1	Knižně nevydané rozhlasové hry.....	50
7.2	Hvězdy nad starým Vavrouchem	50
8	OHLASY JIROTKOVY TVORBY	53
9	ZÁVĚR.....	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	57
	Primární literatura	57
	Sekundární literatura	57
	Články	58
	SEZNAM OBRÁZKOVÝCH PŘÍLOH	60
	PŘÍLOHY	61
	Fotografie	61
	Jednotlivá vydání románu Saturnin	66
	Program představení Saturnin v Divadle ABC	67
	Recenze muzikálu Saturnin Divadla ABC	69

Seznam zkratek

apod. a podobně

atd. a tak dále

č. číslo

ISBN mezinárodní standardní číslo knihy

ISSN mezinárodní standardní číslo sériové publikace

s. strana

tzv. takzvaný

vyd. vydání

1 Úvod

Zdeněk Jirotka byl autorem humoristických románů, povídek a rozhlasových her navazujícím na tradici anglosaského humoru a domácí školy Lidových novin. Proslavil se zejména svou prvotinou, románem *Saturnin*, která v několika aspektech zastihuje jeho další tvorbu.

Předmětem mé bakalářské práce je vytvoření biografie a bibliografie tohoto humoristického spisovatele a publicisty. V první kapitole představuji jeho život, novinářskou, rozhlasovou a televizní činnost. Dále hledám paralely mezi ním a zahraničními humoristy Pelhamem Grenvillem Wodehousem a Jeromem Klapkou Jeromem, k nimž bývá někdy přirovnáván. V další kapitole vymezuji Jirotkův literární styl. Zvláště se zaměřuji na podoby jeho humoru. Nastihuji typy postav, které zobrazuje, prostředky, jakými se vyjadřuje, způsob kompoziční výstavby jeho děl a místní a časové zasazení jeho próz a rozhlasových her. Dále důkladně rozebírám jeho dva romány – *Saturnin* a *Muž se psem*, zejména se zaměřuji na jazykové a komické prvky v jeho dílech. Také představuji jeho dva povídkové soubory, rozhlasové hry a dvě sbírky povídek vypravěčského uskupení Sedmilháři, které se vymykají ostatní autorově tvorbě. Nakonec připomínám filmové a divadelní adaptace Jirotkových děl. V příloze zhodnotím muzikál *Saturnin* Divadla ABC Praha, který jsem zhlédla v září 2010.

K vytvoření bakalářské práce využiji dostupnou sekundární literaturu, archivní dokumenty, zvláště periodika z Krajské vědecké knihovny v Liberci, Národní knihovny v Praze a archivu Národního muzea.

Zdeněk Jirotka měl zajímavou životní cestu. Než se stal novinářem a posléze spisovatelem, byl vojákem z povolání. K novinářské kariéře se dostal náhodou, a to díky spisovateli a novináři Janu Drdovi. Za války začal přispívat do Lidových novin a po válce se stal redaktorem Svobodných novin. Odtud už pokračoval do týdeníku Dikobraz, rozhlasu a televize a opět do Dikobrazu. Ještě za války napsal svůj nejznámější román *Saturnin*, po kterém následoval román *Muž se psem*. Jirotka napsal pouze dva romány, poté publikoval jen v periodikách a knižně vydal několik

svých povídek, které sepsal pro noviny. Knižně vyšly též jeho rozhlasové hry. Byl také velmi úspěšným rozhlasovým a televizním vypravěčem, tyto historky vyšly ve dvou povídkových souborech vypravěčské skupiny Sedmilháři. Doposud nebyla vydána žádná monografie či rozsáhlejší studie o tomto autorovi, přestože je jedním z našich nejznámějších humoristických autorů.

2 Zdeněk Jirotko

2.1 Život

Zdeněk Jirotko se narodil 7. ledna 1911 v Ostravě. Přestože je často spojován s Prahou, dětství prožil ve Slezsku. Narodil se na pravém břehu řeky Ostravice ve Slezské Ostravě, kde byl pokřtěn římsko-katolickou církví.¹ K tomuto městu však moc velký vztah nemá, jak řekl v rozhovoru pro Lidové noviny v září 2000: *Jsem rodák z Ostravy, ale nemám k tomu městu vztah, protože moji rodiče se tenkrát rozváděli a já na to nerad vzpomínám. Pro mě začaly pěkné časy, když jsem přešel k tatínkovi do Hradce Králové, a pak už jsem se měl jen dobře.*²

Autor pocházel z umělecky kreativní rodiny. Otec Ladislav Jirotko byl všestranný umělec a vystřídal mnoho zaměstnání. Jeho rodina žila nejprve v Mladé Boleslavi, později v Hradci Králové. Do Slezské Ostravy se přestěhoval kvůli práci. Tehdejší Ostrava skýtala mnoho pracovních příležitostí a uplatnění. Vlastnil reklamní kancelář, v níž tvořil plakáty. Dále pracoval jako sochař, štukatér, herec a režisér v ochotnickém divadelním spolku Kolár v Ostravě, který také pomohl založit. Jeho matka Žofie Jirotková, rozená Sumíková, se narodila v Raškovicích na Frýdecko-Místecku. Pracovala jako učitelka ručních prací v nedaleké vesnici Janovice. Jirotko byl nejstarší ze čtyř sourozenců. Jeho rodinu postihlo neštěstí, když čtrnáct dní před Jirotkovým narozením zemřel jeho dvouletý bratr.

V letech 1925-1929 studoval humanitně zaměřenou reálku v Moravské Ostravě. Ze školy však byl v kvintě vyloučen kvůli kázeňskému přestupku. Sám to popisuje svým bezprostředním a vtípným způsobem takto: *S politováním musím konstatovat, že se tato škola sama připravila o možnost, že na ní bude jednou pamětní deska s mým jménem. Z její páté třídy, nebo jak se tehdy říkávalo kvinty, jsem byl vyloučen pro atentát na pana katechetu. K tomu nekalému účelu jsem použil třaskavých kuliček a kýchavého prášku. Překvapilo mě, že pan katecheta odmítl zemřít pro věc církve mučednickou smrtí, o jejichž půvabech nám často zaníceně*

1 Srov. STYPKOVÁ, Marie. Jirotku pokřtila Ostravice. *Slezskoostravské noviny*. 2010, č. 5.

2 HOMOLKOVÁ, Marie: Saturnin? S tím neprorazíš, řekla žena. *Lidové noviny*. 30. 9. 2000.

vyprávěl. Snad se musil vzdát této lákavé možnosti z důvodu velmi pádného: mělt' ještě odpoledne vyučování.³

Mezi rodiči autora byl osmnáctiletý věkový rozdíl. Když se poznali, bylo otci třicet šest a matce pouhých osmnáct let. Seznámili se v ochotnickém divadelním spolku Kolár, kde otec autora, Ladislav Jirotko, pracoval. Přestože spolu měli čtyři děti, matka Zdeňka Jirotky požádala po několikaletém soužití o rozvod, což bylo v té době velmi ojedinělé.⁴

Po jejich rozvodu se Jirotko přestěhoval za svým otcem do Hradce Králové a žil v rodině svého strýce. Tam se také začal učit na zedníka. Pokračoval na vyšší průmyslové škole, kde v roce 1933 maturoval. Hned po maturitě byl povolán na vojnu do Banské Bystrice a do Košic. Když se vrátil z vojny, nemohl najít zaměstnání. Byla krize. V té době posilovala Československá armáda své řady a důstojníkům z prezenční služby bylo nabídnuto, aby znovu nastoupili do armády. Jirotko tuto nabídku přijal, stal se vojákem z povolání a pracoval jako stavební dozor, mimo jiné i při stavbě pohraničních pevností. V Přáslavicích u Olomouce se seznámil se svou budoucí manželkou Helenou Slezákovou, která pracovala jako učitelka v blízké vesnici Daskabát. Názvem této vsi se inspiroval spisovatel a novinář Jan Drda ve své divadelní hře *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert*. Tento spisovatel měl v dalších letech pro Jirotku zvláštní význam, jak uvádíme dále. V době, kdy byl ve vojenské službě, mu zemřel otec.⁵

Jirotko Helenu požádal o ruku již po šestitýdenní známosti. Nakonec se však vzali až po pěti letech. Tuto prodlevu zavinil výnos ministerstva národní obrany, podle kterého se mohl důstojník oženit jen se souhlasem zvláštní komise. Ta měla posoudit, zda je nevěsta dostatečně zaopatřena, aby důstojník nežil v bídě. Otec Heleny byl obyčejný montér v Hranicích, a tak se s ní Zdeněk oženil až v době, kdy nemusel mít svolení ministerstva.⁶ Svatba se konala takřka na začátku války, 2. září 1939. Helena Jirotková sňatkem přišla o zaměstnání učitelky, protože v té

3 JIROTKA, Zdeněk. *Pravidla se změnila.*, s. 7.

4 Srov. STYPKOVÁ, Marie. Jirotku pokřtíla Ostravice. *Slezskostravské noviny*. 2010, č. 5.

5 Srov. HOMOLKOVÁ, Marie: Saturnin, S tím neprorazíš, řekla žena. *Lidové noviny*. 30. 9. 2000.

6 Srov. KOVAŘÍK, Vladimír. *Hlasy a tváře: Čtení o umělcích a umění*, s. 120.

době provdaná žena byla považována za zabezpečenou a měla uvolnit místo jiné svobodné kantorce.

V tuto dobu působil Zdeněk Jirotko na ministerstvu veřejných věcí, v oddělení připravujícím průplav Dunaj–Odra–Labe. Z tohoto zaměstnání byl však odvolán, protože okupační správa nechtěla zaměstnávat bývalé vojáky Československé armády.⁷ Podle autorových slov o tuto práci valný zájem neměl. *Klidné prostředí tohoto podniku, v němž zestárly generace projektantů, nevyhovovalo mé představě o zajímavé práci. A tak jsem jednou na břehu Odry složil teodolit, rozhodl jsem se, že se stanu spisovatelem.*⁸ V roce 1940 napsal i první článek do Lidových novin, s kterými poté začal spolupracovat.

V tom samém roce se manželům Jirotkovým narodila dcera Hana a o šest let později, roku 1946, přišel na svět její bratr Zdeněk. V období války žila rodina ve skromnějších poměrech. Jirotko neměl práci, penzi nedostával, byl mu dva roky vyplácen základní plat. Žili tedy z této gáže, a co vydělal psaním, ukládal, aby měla rodina jistotu na další léta.⁹

Po válce pracoval Jirotko jako novinář. Byl redaktorem v různých novinách, publikoval v časopisech, které redigoval, a také spolupracoval s rozhlasem a televizí. Hned po skončení války se stal redaktorem Lidových novin, od května 1945 do února 1948 vycházely pod názvem Svobodné noviny. Pracoval tam až do jejich zrušení. Poté působil jako redaktor v nezávislém satirickém týdeníku Dikobraz až do roku 1953. V letech 1953 až 1962 spolupracoval s Českým rozhlasem. Zde byl vedoucím redakce humoru a satiry, později také vedoucím oddělení české a slovenské literatury. Na začátku šedesátých let se opět vrátil do týdeníku Dikobraz, kde setrval až do konce šedesátých let. V nich byl v roce 1966 jmenován zástupcem šéfredaktora. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 se stal pro režim nevyhovujícím, a musel přestat publikovat.

7 Srov. KOVAŘÍK, Vladimír. *Hlasy a tváře: Čtení o umělcích a umění*, s. 120.

8 JIROTKA, Zdeněk. *Pravidla se změnila*, s. 7.

9 Srov. KOVAŘÍK, Vladimír. *Hlasy a tváře: Čtení o umělcích a umění*, s. 120.

Zdeněk Jirotko se též prosadil jako filmový herec. Zahrál si ve dvou filmech. V roce 1965 ve filmu režiséra Pavla Kohouta *Sedm zabitých* a o čtyři roky později ve snímku *Přehliďce velím já* v režii Jaroslava Macha.

Jeho syn, rovněž Zdeněk, se stal také novinářem. Aby mohl publikovat, psal pod pseudonymem Antonín Jirotko. Toto jméno nakonec využívá i v osobním životě. Bylo to v době normalizace a jeho otec, jak už bylo řečeno, nepublikoval. Později vystupoval Jirotko mladší i pod pseudonymem Antonín Karous. Stal se redaktorem týdeníku Signál a časopisu Policista. Kromě novinářské činnosti se věnoval po vzoru otce psaní beletrie. Zaměřil se ale spíše na detektivní prózu.

Autorovo manželství s jeho ženou Helenou bylo velmi idylické. Strávili spolu šedesát čtyři let. Zdeněk Jirotko popsal vtipně vztah ke své ženě v rozhovoru pro týdeník Květy v dubnu 1994 *Řekl bych, že jsme spolu ruku v ruce v blahé nevědomosti prošli dlouhým minovým polem a nic zlého se nám nestalo. Jednou řekl Pavel Kohout, že jsme rodina Makropulos. No, my se o to snažíme.*¹⁰ Je pravděpodobné, že ho dětství a vztah jeho rodičů ovlivnil natolik, že toužil po dokonalém manželství a soudržné rodině. Manželé Jirotkovi bydleli na sklonku života společně s dcerou Hanou a vnučkou Barborou. Zdeněk Jirotko zemřel ve vysokém věku devadesáti dvou let, dne 12. dubna 2003. Jeho žena o dva roky později, také ve věku devadesáti dvou let.

2.2 Novinářská činnost

2.2.1 Lidové a Svobodné noviny

Jirotkovy novinářské začátky jsou spojovány se spisovatelem a novinářem Janem Drdou. Ten v něm jako první objevil vypravěčský talent. Oba muži se seznámili někdy na přelomu třicátých a čtyřicátých let na jižní Moravě, kde byl Jirotko na dovolené u švagra. V té době mu bylo zhruba třicet let. Drda byl v té době redaktorem Lidových novin. Trávili spolu čas, vyprávěli si smutné i veselé příhody, až se Jan Drda Jirotky zeptal, zda nechce některou z nich „přenést na papír“ a vydat v Lidových novinách. Jirotko to považoval spíše za zdvořilé ujištění, že se Drda při

10 KORECKÁ, Ludmila. Čaj o páté u Saturnina. *Květy*. 1994, č. 6.

jeho povídání nenudí, ale nabídku přijal. Po návratu však Drda opravdu očekával slíbený článek.¹¹ Pro Jirotku to byla velká pocta, Lidové noviny v té době byly hodně ceněné, a kdo do nich psal, měl velkou šanci prosadit se i v literárním světě. Publikovali v nich například Eduard Bass, Ferdinand Peroutka, Jaroslav Stránský, Ladislav Khás, Karel Poláček, Josef a Karel Čapkové a další literáti.

Zdeněk Jirotko začal úzce spolupracovat s Lidovými novinami v roce 1940.¹² První povídka, *Sedm stupňů pod nulou*, která mu v nich vyšla, vypráví o spisovateli, který píše knihu ve svém promrzlém bytě. Autor nazval povídku podle snu paní Drdové. Zdálo se jí o filmu *Sedm stupňů pod nulou*, kde hrál Vlasta Burian.¹³ Hlavní postava povídky se živí jako autor beletrie, a protože nemá moc peněz, nemůže si zatopit. Ironií je, že tato povídka pro Jirotku představovala vstupenku do novinářského a později literárního světa, ve kterém on sám uspěl. Je tedy zřejmé, že nevěřil v to, že by se psaním mohl někdy živit. Tato povídka byla vydána také ve sbírce *Pravidla se změnila* z roku 2000, kde vyšly i další autorovy starší povídky a rozhlasové hry.

Po prvním úspěchu Drda naléhal, aby Jirotko psal dál. Jeho druhým literárním dílem se stala povídka s názvem *Můj sluha Saturnin*. V té době ještě netušil, že z této povídky později vytvoří román. Napsal ji někdy v roce 1940, avšak vrátil se k ní v roce 1942. V této době žila jeho rodina jen ze základního platu, který byl autorovi vyplácen po odchodu z ministerstva veřejných prací, jak již bylo uvedeno v podkapitole 2.1 Život. Uvědomil si, že je schopen na toto téma vytvořit více než jednu povídku. Postava sluhy byla pro něj natolik výrazná, že se rozhodl o ní napsat celou knihu.

Po skončení války se stal kmenovým redaktorem Lidových novin, které byly přejmenovány na Svobodné noviny. Vycházely od 23. května 1945. První článek Jirotkovi vyšel hned ve třetím čísle 25. května na titulní straně. Vlastenecká zpráva s názvem *Slovensko promluvílo* pojednává o usmíření Čechů a Slováků těsně po válce. Pro Svobodné noviny psal hlavně zprávy o armádě, což bylo blízké téma

11 Srov. ŠTUKA, Ivo. S autorem Saturnina. *Signál*. 26. 5. 1992.

12 Srov. FORST, Vladimír, a kol. Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/I. H-J, s. 589.

13 Srov. KOVAŘÍK, Vladimír. *Hlasy a tváře: Čtení o umělcích a umění*, s. 118.

vzhledem k povolání důstojníka, které vykonával v letech 1933–1939, dále zprávy týkající se Slezska a Moravy, které mu jistě byly přiděleny, jelikož tam v mládí žil. Nepsal ovšem jen zpravodajské články, ale také různé úvahy, fejetony, povídky a sloupky. Například: *O včelách neodborně*, 15. srpen 1945, *Generál Ike*, *Zvedněte tři prsty pravé ruky*, *Obžalovaný Rudolf Gajda*, *Nový voják republiky*, *Dvanáct stupňů Celsia*, *Je libo pomeranče?*, *Rada otce Frantovi* a další.

Nová podoba Lidových novin, která vycházela pod názvem Svobodné noviny, nevyhovovala některým redaktorům, a tak z redakce odešli. Jeden z nich byl také Ladislav Khás, který měl na starost sloupek *Pražský film*. Tento oblíbený a léta vycházející sloupek byl tedy přidělen Zdeňku Jirotkovi. Jeho obsahem byly krátké historky o známých lidech, hercích, malířích, básnících a podobně. V poválečných novinách vycházely hlavně příběhy z války. Sloupek vycházel vždy v úterý na titulní straně. Podepsán byl iniciálami tří králů K+M+B. Jirotku sloupkaření bavilo, ale čím déle sloupky psal, tím méně témat měl. Jednoho dne si vzpomněl na vtipnou historku o neznámém sochaři a řezníkovi a přisoudil ji jednomu svému známému. Nazítří přišel do redakce dopis: *Vážený pane, v těchže novinách, v téže rubrice, před 24 lety byla tato historka otištěna o sochaři Hergeselovi. Nedělejte z Honzy Kavana plagiátora.*¹⁴ Naposledy vyšel sloupek *Pražský film* v úterý 18. října 1949. Později v roce 1970 uspořádal Zdeněk Jirotko povídky novináře a kolegy Ladislava Kháse ve sbírce *Druhá sebranka*.

Po komunistickém puči v roce 1948 byly noviny opět přejmenovány na Lidové. Šéfredaktorem se stal Jan Drda, který spolupracoval s novinami už od roku 1937 do roku 1943. Svobodný duch se do totalitní komunistické republiky moc nehodil. Noviny podléhaly stejné cenzuře jako ostatní dobová periodika, takže se jejich obsah výrazně nelišil například od Rudého práva. *Profesor Černý i Jaroslav Pilz vydávají ve svých pamětech svědectví o způsobu hospodaření, jaký uplatňoval Jan Drda: rozbujelý aparát, vysoké honoráře pro své přátele a soudruhy a nakonec desetimilionové dluhy, pro něž muselo být další vydávání Lidových novin*

14 JIROTKA, Zdeněk. *Sedmilháři*, s. 22.

zastaveno.¹⁵ Není divu, že 8. února 1952 vyšly naposledy. Jirotko v nich setrval až do úplného zkrachování.

2.2.2 Dikobraz

Po zrušení Lidových novin spolupracoval Zdeněk Jirotko se satiricko-humoristickým týdeníkem Dikobraz. Působil zde od ledna 1951. (*Slovník české literatury po roce 1945* uvádí, že byl redaktorem Dikobrazu do roku 1953.) Jirotko publikoval své prózy v tomto týdeníku i v letech 1954 až 1956, i když v té době již pracoval pro Český rozhlas.

Většinu povídek, fejetonů a dalších kratších útvarů, které v padesátých letech sepsal pro Dikobraz, vydal ve své sbírce *Profesor biologie na žebříku*, ne však všechny. Knižně nevydané kratší prózy jsou například tyto: *Odmítnutý Gambit* (č. 33, 1951), *Křižáci* (č. 38, 1951), *Pohádka o Honzíkovi* (č. 22, 1952), *Někdo má moc rozumu* (č. 52, 1952), *Přelíčení, k němuž nedošlo* (č. 50, 1954), *Hrst citátů k dispozici státní prokuratuře* (č. 51, 1954), *Já tomu dítěti nerozumím* (č. 20, 1955), *Zamotaná historie* (č. 22, 1956) a fejeton *O té odvaze satirika* (č. 12, 1956).

Na začátku šedesátých let se Jirotko opět vrátil do Dikobrazu. Doslova si ho vyžádal šéfredaktor Ota Šafránek. Domníval se, že Zdeněk Jirotko bude pro týdeník psát povídky jako v padesátých letech, to se však mýlil. Psalo se mu těžko a možná si i z rozhlasu zvykl historky spíše vyprávět než psát, přesto pár kratších útvarů pro Dikobraz napsal.

Hned po návratu oslavil Jirotko padesáté narozeniny. V prvním čísle roku 1961 vyšel jeho humoristický svézivotopis s názvem *2x25*, kterým později uvedl sbírku *Pravidla se změnila*. Pro Dikobraz také překládal některé povídky světových autorů, například Jeroma Klapky Jeroma nebo George Mikese. V roce 1961 napsal pro Dikobraz celkem šest povídek: *Jarní nebe* (č. 17), *Podivná situace* (č. 29), *Balkón, šavle a růže* (č. 31), *Nehodící se škrtněte* (č. 46), *Dokola nebo tam*

15 PERNES, Jiří. *Svět lidových novin 1893–1993: Stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*, s. 117.

a zpět (č. 48) a *Název si vymyslete, my pro to pojmenování nemáme* (č. 51). O rok později už jen tři povídky: *Argumenty paní Hroudové* (č. 16), *Hra na druhého* (č. 19) a *Věštec* (č. 32). Ta byla zfilmována v roce 1963 Ladislavem Rychmanem, hlavní roli si zahrál Oldřich Nový a knižně vyšla v Jirotkově druhé sbírce *Pravidla se změnila*. Začátkem roku 1963 sepsal pro Dikobraz povídku *Pyramida hlouposti* (č. 6) a v listopadu povídku na pokračování *Lidé a věci kolem cesty I a II.* (č. 46, 47). V roce 1964 napsal Jirotko čtyři články - fejeton *Řeč plynula jako víno* (č. 3), *Pokus* (č. 13), *Služební hlášení z vesmíru* (č. 29) a povídku *Ani Josef Egyptský ani pan Freud* (č. 32), která vyšla také ve sbírce *Pravidla se změnila* (2000). Rok 1965 byl pro Jirotku v Dikobrazu nejméně plodný, napsal pouze jeden článek do rubriky *Náš člověk v cizině*. Naproti tomu rok 1966 byl z šedesátých let asi nejplodnější, protože napsal pro Dikobraz devítidílný detektivní příběh na pokračování, *Korunní svědkyně nemá čas*, který vycházel nepřetržitě od 6. ledna do 31. března. Od 24. března 1966, tedy od 12. čísla, byl Jirotko uváděn jako zástupce šéfredaktora Dikobrazu, Antonína Růžičky. Bohužel přestal úplně publikovat. Pouze 29. září 1966 vyšel jeho překlad povídky *Buldok* od Jeroma Klapky Jeroma.

2.2.3 Další periodika

Zdeněk Jirotko přispíval i do dalších časopisů a novin, například do Literárních novin, Lidové demokracie, Československého novináře, Světa práce, Večerní Prahy, Československého vojáka a Práva.

Poskytl také několik rozhovorů pro různá periodika. Svůj smysl pro humor projevoval nejenom ve své literární tvorbě, ale vtipně a pohotově odpovídal i v interview, která poskytl.

Poslední povídka, která Jirotkovi v novinách vyšla, byla krátká, dojemná vánoční próza *Setkání na nábřeží*. Otisklo ji Právo 21. 12. 2000. Povídka vznikla v roce 1956 pro Český rozhlas, o rok později byla publikována v Literárních novinách. Autor v ní popisuje lásku ke svému otci, kterého mu připomene procházející muž. Představuje si, jaké by bylo po pětadvaceti letech potkat svého otce a pozvat ho domů, ukázat mu vnoučata, rodinu, vyprávět mu o svém životě.

Pak vsunul klíč do zámku a z nitra bytu se v jásavém dětském pokřiku ozvalo slovo, které pro něho už pětadvacet let bylo jen něžnou vzpomínkou: „Táta!”¹⁶

2.3 Rozhlasová a televizní činnost

Během války také začala Jirotkova spolupráce s rozhlasem. Jeho první dramatickou prací se stala groteska *Agentura pro všecko* z roku 1940. Její děj je vyprávěn retrospektivně, teprve na konci je vysvětlen záhadný vznik agentury. V roce 1941 vznikla rozhlasová hra *Zmizení Karla Poplety*. Velmi úspěšnou se stala o rok později groteska *Hloupý milionář*. Hlavními hrdiny jsou tři podvodníci a hra je zároveň reflexí tehdejší válečné situace. Mezi jeho další rozhlasové hry válečné doby patří: *Domácí dílna* (1943), *S Xaverem se musí něžně* (1943), *Přehánka nad Mont Blancem* (1944), *Hvězdy nad starým Vavrouchem* (1944), *Rodinná tradice* (1944) a *Škola společenské výchovy* (1945). Tyto tři rozhlasové hry vyšly také knižně ve sbírce rozhlasových her *Hvězdy nad starým Vavrouchem* roku 1946.¹⁷

Od roku 1953 pracoval v Českém rozhlase. Zde byl vedoucím redakce humoru a satiry, později také vedoucím oddělení české a slovenské literatury. Ve své době byl ceněn jako nejlepší tuzemský rozhlasový humorista. V roce 1956 připravil v rozhlase například třináctidílnou četbu na pokračování z románu Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka*. V září 1956 uvedl rozhlas poprvé jako četbu na pokračování jeho *Saturnina*. On sám ho v úvodu představil. Další čtení v rozhlase se *Saturnin* dočkal až po Sametové revoluci v roce 1990. V roce 1960 uváděl pořad *Anketa o volném čase se spisovatelem Janem Otčenáškem a Josefem Kolářem*. O rok později se podílel na pořadu *zajímavostí a kuriozit na přání posluchačů Piš a slyš!*. V době, kdy pracoval podruhé v Dikobrazu, si přivydělával v televizní soutěži *Desetkrát odpověz*.¹⁸ Účastnil se také zábavných pořadů a literárních besed po celé republice.

¹⁶ JIROTKA, Zdeněk. Setkání na nábřeží. *Právo*. 21. 12. 2000.

¹⁷ Srov. JEŠUTOVÁ, Eva a kolektiv. *99 významných uměleckých osobností rozhlasu: Čeští tvůrci slovesných pořadů*, s. 66.

¹⁸ ŠVANDRLÍK, Miroslav. *Zrovna teď musíš čůrat?*, s. 194.

V roce 1964 vznikla rozhlasová vypravěčská skupina Sedmilháři. Jirotko byl spoluautorem a také hlavním protagonistou tohoto uskupení. Iniciátorkou byla novinářka Dita Skálová a dalšími protagonisty filmový scénárista František Vlček, spisovatelka Jindřiška Smetanová, scénárista a novinář Ivan Osvald, prozaik a novinář Vladimír Kalina, malíř Jaroslav Otčenášek, spisovatel Arnošt Lustig a další. Ti, pokaždé v jiné sestavě, vyprávěli před mikrofonem historky ze života. Později se přesunuli i na televizní obrazovky.

Dita Skálová si uvědomila, že se v Čechách odjakživa vyprávěly historky a příběhy u kuchyňského či hospodského stolu, což je vlastně škoda, protože je tak slyší jen pár lidí. Proto sezvala na začátku šedesátých let nejrůznější osobnosti, které uměly poutavě a vesele vyprávět. Zároveň chtěla vytvořit ve studiu autentické prostředí, aby navodila tu správnou atmosféru. Ve studiu se smělo i kouřit, pít kávu či víno.¹⁹ Vypravěčské světlo Natáčíme svítilo stále, takže se nahrávalo nepřetržitě. Svůj podíl práce pak Skálová popsala v úvodu knihy *Velká kniha sedmilhářů* takto: *Opravdová mravenčí práce mi pak začínala ve střížně, kde jsem nechala zbytek svého mládí.*²⁰

Název Sedmilhářů je opět spojen se spisovatelem a novinářem Janem Drdou, tentokrát s jeho knihou *Putování Petra Sedmilháře*. Ten si totiž Dita Skálová od Drdy vypůjčila, měla i jeho svolení. Rozhlasový vypravěčský cyklus, který se později dostal i na televizní obrazovky, skončil rokem 1968. Svým obsahem byl pro socialistický režim nepřijatelný. Jak už bylo řečeno, část historek a povídek byla publikována v knihách *Sedmilháři* a *Velká kniha sedmilhářů*.

Zdeněk Jirotko také spolupracoval s televizí. Pro Československou televizi napsal dvě televizní hry: *Případ pro tři* (1962) a *Věštec* (1963). *Věštec* byla původně povídka sepsaná pro týdeník Dikobraz.

¹⁹ Srov. JIROTKA, Zdeněk. *Velká kniha sedmilhářů*, s. 5.

²⁰ Tamtéž, s. 5.

3 Literární vzory Zdeňka Jirotky

Zdeněk Jirotka dával přednost suchému anglickému humoru, i když v jeho době byla oblíbená spíše komika němých grotesek nebo vulgárnější humor. Jeho samotného rozesmál více vtip ukrytý než ten, co je hned na ráně, jak sám uvedl v rozhovoru pro týdeník Signál v roce 1990. Preferoval autory George Bernarda Shawa, Gilberta Keitha Chestertona, Jerome Klapku Jerome, Stephenha Leacocka, Pelhama Grenvilla Wodehouse, Jamese Thurbera a z tuzemských spisovatelů například Karla Čapka, Jana Wericha, Jiřího Voskovce, Karla Michala nebo scénáristu a dramatika Vratislava Blažka. Literárně navázal hlavně na Jeroma a Wodehouse.

3.1 Pelham Grenville Wodehouse

Sir Pelham Grenville Wodehouse (1881–1975) byl anglický humorista a publicista. Byl to neobyčejně plodný autor. *Napsal více než 60 románů, 300 povídek, 16 divadelních her a 23 muzikálů. Autor Saturnina je v jiném společenském a literárním kontextu dovršitelem Wodehouseových uměleckých snah.*²¹ Tento britský spisovatel byl mistr jazykové komiky a situačních gagů. V tom se také shoduje se Zdeňkem Jirotkou. Přestože bylo Jirotkovi několikrát vytýkáno, že Wodehouse kopíruje, autor Saturnina v rozhovorech uváděl, že je to pro něj spíše pocta než urážka. Tito dva autoři psali prózy s osvědčeným námětem pán a sluha. Obě postavy sluhů i díla o nich vypovídají mnoho o svých národech a národní povaze. V mnoha rysech se shodují, ale v mnohém se i odlišují. Dvojici pán a jeho komorník nalezneme i u dalších světových autorů, například u Miguela de Cervantese v díle *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha* nebo Denise Diderota v románu *Jakub fatalista a jeho pán*.

Suchý anglický humor se pohybuje na pomezí reality a fikce. Jeho příjemce je schopen si zachovat chladnou tvář a zároveň se vnitřně bavit. Vtip není hned na povrchu a hlučně se mu nezasměje každý, ale v tom tkví jeho pointa.

²¹ VŠETIČKA, František. *Kroky Kalliopé*, s. 108.

Velký rozdíl spatřujeme jednoznačně v produktivitě těchto dvou autorů. *P. G. Wodehouse byl značně extenzivní, Zdeněk Jirotka naopak intenzivní.*²² Zatímco Jirotka napsal o Saturninovi pouze povídku do Lidových novin, kterou později přepracoval a rozvinul do jednoho románu, Wodehouse napsal o Jeevesovi a jeho pánovi Bertramu Woosterovi třicet pět povídek a jedenáct románů. Povídky vycházely časopisecky a některé vyšly i v knižních souborech.

Názvy próz u obou autorů vycházejí z hlavních postav sluhů. V obou případech je možné považovat za další hlavní hrdiny i pány. Ti jsou také personálními vypravěči próz. V románu *Saturnin* nemá sluhův pán ani jméno. Jirotka tím této postavě ubírá na důležitosti. V prózách o Jeevesovi se jmenuje komorníkův zaměstnavatel Bertram Wooster. *Vztah podřízenosti v této dvojici je určován také žánrem – v humoristické literatuře nové doby je patrně nemyslitelné, aby pozitivním zjevem nebyl sluha.*²³

Postava sluhy Jeevese je pojmenována podle hráče kriketu, Percyho Jeevese, který byl zabit v první světové válce. Jeeves je jeho příjmení, má i křestní jméno – Reginald. Naproti tomu Saturnin nemá žádnou živoucí předlohu, ani příjmení. Zdeněk Jirotka vybral jméno náhodně z kalendáře.²⁴ V době druhé světové války se datum 29. listopadu pyšnilo kromě jména Zina ještě mužským jménem - Saturnin.

Co se týče vedlejších postav, dalo by se říci, že Wodehouse postavy zdvojuje. Jirotka vybíral své postavy úsporněji. Bertram Wooster má dvě tety, dva synovce a několik potencionálních nevěst. Bezejmenný pán v Saturninovi má pouze jednu tetu, jednoho synovce a jednu ženu, do které se zamiloval. Je zcela jasné, že Wooster a Jeeves prožili mnohem více příhod na svých návštěvách u příbuzných, Saturnin se svým pánem navštívili pouze dědečka. Díla se liší také atmosférou a vlastnostmi postav. V románu *Saturnin* se vyskytují převážně kladné postavy, intelektuálové, nepočítáme-li tetu Kateřinu, která nepředstavuje pro vypravěče žádnou hrozbu, a synovce Milouše, který se nakonec umoudří. Obě tyto postavy působí spíše

²² VŠETIČKA, František. *Kroky Kalliopé*, s. 108.

²³ Tamtéž, s. 103.

²⁴ VANĚK, Jan. Humor je prostě lidský. *Signál*. 26. 5. 1992.

komicky a směšně. Vypravěč si Saturnina najímá pro vytržení ze stereotypu života, než aby ho zachraňoval. Děj se odehrává v příjemné době první republiky. U Wodehouse nalezneme mnohem více záporných postav. Například Woosterovy tety se snaží se svým synovcem stále manipulovat. Obě používají Woostera jako nástroj k dosažení svých cílů. Ženy kolem Bertrama Woostera jím pohrdají, vysmívají se mu a posílají na něj své otce či nové nápadníky. Důležitou roli ve Woosterově životě sehraávají i přátelé, pro které je schopen riskovat cokoli, a vždy se kvůli nim dostane do pořádného maléru. V Saturninovi vystupuje pouze jediný pánův přítel, doktor Vlach. Spletitější děj, více postav a propracovanost jejich charakterů má na svědomí opět rozsah Wodehouseových děl. Jeeves také není pouze kladná postava. Někdy se svým pánem manipuluje a dostává ho do zapeklitých situací, kterými se později baví. Chová k němu úctu, ale někdy je schopen se na něj urazit a pořádně si ho vychutnat. Pro svého pána udělá vše, co je po něm žádáno, ale často si neodpustí ironickou, někdy až sarkastickou připomínku.

Argument, že Jirotko kopíroval Wodehouse, je nemístný, protože v dílech obou autorů se zrcadlí povaha jejich národů. P. G. Wodehouse popisuje život v anglických zámožných rodinách, bohaté lordy, jejich družky, sluhy a přátele, smýšlení a politiku. V díle se objevují fráze, které jsou nepřeložitelné nebo překladem ztrácí své původní kouzlo. Saturnin odráží idylickou stránku první republiky v Československu, činnost továrníků, elektrifikaci, swing a tenis. Jirotkovo novátorství tkví v parodování českých přísloví a rčení a některých literárních žánrů.

Literární vědec František Všetička se snažil vymezit shodné body mezi anglickým a českým humoristou, mnoho jich nenašel. Často se shodují ve výběru postav, avšak z morfologického hlediska se výrazně liší. Jirotko je v této oblasti velmi kreativní a jazyk patří k jeho největším přednostem, u Wodehouse morfologická sféra nepatří k jeho nejsilnějším stránkám. Všetička však tento názor opírá o znalost omezeného počtu titulů tohoto autora, které byly přeloženy do češtiny.²⁵

²⁵ Srov. VŠETIČKA, František. *Kroky Kalliopé*, s. 108.

Jako první poukázal na podobnost Jirotky a Wodehouse Radko Pytlík. Ten popsal jazykovou komiku anglického humoristy takto: *Komická pointa jeho prací, ba celá jejich groteskní atmosféra, je nemyslitelná bez stylistických signálů a paradoxů, které se objevují v jazykovém zabarvení textů. Jazyková komika vychází ovšem už z opisného vyjádření, jež je příznačné pro angličtinu, z tzv. overstatement, což není nic jiného než vznosné nadsazené pojmenování věcí všedních a nicotných. Má-li například Wodehousův hrdina říci prostě: Chtělo se mu kýchnout, řekne spíš: Nejradši by byl zbytek života strávil kýcháním; má-li oznámit, že někdo neměl toho člověka rád, vyjádří to opakem: Jestli měl toho chlapa rád, tak to přísně tajil, apod. Všemi těmito jazykovými signály je podtrhována komičnost textu.*²⁶

Oba tito autoři jsou vstřícní ke svému čtenáři. Přestože Pelham Grenville Wodehouse napsal mnoho románů a povídek o Jeevesovi, při psaní každé knihy počítá s tím, že ji čte i nový čtenář a drží v rukou jako jeho první dílo. Pečlivě tedy představuje důležité postavy a příběhy, které jsou potřebné k pochopení zrovna toho určitého románu o Jeevesovi a jeho pánovi Woosterovi. Zdeněk Jirotko napsal pouze jednu knihu o Saturninovi a povídku, která románu předcházela. On je také vstřícný ke svému čtenáři, ovšem jiným způsobem. Každá kapitola je uvedena krátkým shrnutím, co v ní čtenáře čeká. Těmto názvům kapitol se říká synoptické tituly.

3.2 Jerome Klapka Jerome

Velkým oblíbencem a vzorem Zdeňka Jirotky byl také anglický spisovatel a humorista Jerome Klapka Jerome (1859–1927). Jirotko přeložil několik jeho neznámých povídek pro týdeník Dikobraz. Také se traduje, že se naučil anglicky proto, aby mohl číst *Tři muže ve člunu* v originále.

Jerome Klapka Jerome se často ve svých dílech, stejně jako Zdeněk Jirotko, vysmívá příručkám, návodům a průvodcům. Například ve své knize *Tři muži na toulkách* paroduje hned dvě příručky. První je Konverzační anglická příručka pro turisty z Německa. *Podal mi útlou knížečku v červené plátěné vazbě. Byla to rukojeť anglické konverzace pro turisty z Německa. Začínala „Na lodi“ a končila*

²⁶ PYTLÍK, Radko. Doslov. In. Wodehouse, Pelham, Grenville. *Vlna zločinu na zámku Blandings*, s. 16-17.

„U doktora“; a nejdlejší kapitola byla věnována konverzaci v železničním vagónu, a to v kupé zřejmě přecpaném hádavými a hulvátskými pomatenci.²⁷ Druhá příručka, kterou Jerome zparodoval, je učebnici francouzštiny - Ahnova učebnice pro začátečníky. *Historie tohoto slavného dílka je zajímavá a poučná. Myslel ji jako satiru na konverzační potenci britské společnosti. A z tohoto hlediska je výborná.*²⁸ V románu *Tři muži ve člunu* nalezneme výsměch Rybářovu průvodci po Temži. *Rybářův průvodce po Temži praví, že „i štičku a okouna je zde možno ulovit“, ale v tom se Rybářův průvodce mylí. Možná že tu štičky a okouni jsou. Vlastně jsou tu určitě, to já vím. Vidět jich můžeme celá hejna, když si vyjdete na procházku po některém břehu; to k vám připlavou a půlku těla vystrčí nad vodu a otvírají huby, protože čekají sušenky. A když se jdete koupat, tak se kolem vás shluknou a překážejí vám při plavání a rozčilují vás. Ale ulovit je na kus červa na udici, nebo na něco takového, to možno není, to teda ne!*²⁹

Jerome i Jirotko používají synoptické tituly pro názvy kapitol, kde čtenářům prozrazují, co je čeká v dané kapitole. Jirotko: *Teta Kateřina urazila dědečka – Doktor Vlach pronáší posměšnou řeč o příslovích – Jak se chovat o pohřbu – Prísloví nedoceněná – Díváme se se slečnou Barborou na hvězdy – Prosím nemlujte – Zase Saturnin – Jak to tenkrát bylo.* Jerome: *Děláme přípravy – Harrisova pracovní metoda – Jak postarší hlava rodiny věší obraz – George má rozumnou připomínku – Požitek z koupele za časného jitra – Opatření pro případ, že by se loď převrhla.* Oba autoři si ale s čtenáři zahrávají a určitě neprozrazují vše. Mnohokrát spíše těmito nadpisy matou nebo se snaží přehánět situaci. To, co v nadpisech slibují, nakonec dopadne mnohdy jinak.

Oba autoři zvolili jako jednu z hlavních postav psa. U Jeroma je to pes Montmorency a v Jirotkově *Muži se psem* Watsen. Tito psi jsou mnohokrát nositeli vtipných scén a absurdních situací. Jako příklad humorných scén můžeme uvést představení těchto psů v začátcích knih.

²⁷ JEROME, Klapka Jerome. *Tři muži ve člunu a na toulkách*, s. 204

²⁸ Tamtéž, s. 235.

²⁹ Tamtéž, s. 149.

V *Muži se psem* nalézá Václav Kavaňas Watsona na nádraží: „*Tak co s tebou mám vlastně dělat?*“ ptal se ho pan Kavaňas. „*Vlezeš si do vlaku a jedeš, ani nevíš kam, a domníváš se, že je to v pořádku. Není. Chováš se jako dobrodruh a ne jako pořádný pes. Člověk, pán tvorstva, povýšil psa na svého druha pro jeho příslovečnou věrnost. Víš ty vůbec, co je to věrnost? Proč jsi opustil svého pána? Jestliže zemřel, bylo tvou povinností projevovat trdnomyslnost, odmítat potravu, pojit žalem na jeho hrobě, a ne jít na nádraží a odjet bůhvíkam s prvním člověkem, který se ti namane do cesty. ... Přijímám tě do svých služeb, protože mi nic jiného nezbyvá, a doufám, že toho nebudu muset litovat.*“³⁰

Jerome v druhé kapitole knihy vypráví, jak se k němu Montmorency nastěhoval. Autor nepočítal s tím, že tento pes bude žít dlouho, vypadal totiž na umření: *Když jsem pak zaplatil dobrého půl tuctu kuřat, které roztrhal; když jsem ho vrčícího a rafajícího vyvlekl za zátylek ze sto čtrnácti pouličních rvaček; když mě soused, co bydlí ob dům, pohnal před soud, poněvadž prý nechávám volně pobíhat krvelačného psa, který ho za chladné noci zahnal do jeho vlastní kůlny a přes dvě hodiny mu nedovolil vystrčit ze dveří nos; a když jsem se dověděl, že náš zahradník se vsadil, že Montmorency zakousne ve stanovené době tolik a tolik krys, a vyhrál třicet šilinků, začal jsem věřit, že ten můj pejsánek bude přece jen ponechán na světě o něco déle.*³¹

Co se jazykových prostředků týče, Jerome se vyjadřuje velmi kultivovaně a spisovným korektním jazykem stejně jako Jirotko. Nikde se nevyjadřuje slangem nebo nespisovnou podobou jazyka. Vzhledem k tomu, že Jeromova díla vznikala na přelomu devatenáctého a dvacátého století, je použitý jazyk hodně nadčasový, bez jakýchkoli archaismů. Vyjadřování je srozumitelné i nyní, přes sto let od prvního vydání knih *Tři muži ve člunu* a *Tři muži na toulkách*.

Jména postav u obou autorů jsou někdy zvolena vtipně a netradičně. U Jeroma nalezneme humorně pojmenovaného psa Montmorencyho či manželku vypravěče paní Ethelbertu.

³⁰ JIROTKA, Zdeněk. *Muž se psem*, s. 51.

³¹ JEROME, Klapka Jerome. *Tři muži ve člunu a na toulkách*, s. 24.

4 Jirotkův literární styl

„Nejtrestuhodnější formou roztržitosti je, když se lidé zapomínají radovat ze života.“

Zdeněk Jirotko

4.1 Humor a jeho podoby

Zdeněk Jirotko byl znamenitý vypravěč. Náměty na povídky se mu v hlavě rodily jedna za druhou, raději však příběhy vyprávěl, než psal. Proto vytvořil relativně málo psaných děl. Nový příběh vznikl nejprve v mysli, pak jej pověděl přátelům a při každém dalším vyprávění jej obměňoval, až byl dokonalý. Psalo se mu těžko, chtěl, aby jeho práce byla opravdu precizní. Než aby povídku sepsal na papír, začal známým vyprávět zase novou příhodu.³² Jirotko připomínal anglického gentlemana, což nebyla náhoda. Miloval anglickou literaturu a vtipy. Anglicky se údajně naučil jen proto, aby mohl číst *Tři muže ve člunu* svého oblíbeného autora Jerome Klapky Jerome v originále.³³

Malíř a vypravěč skupiny Sedmilháři Jaroslav Otčenášek popsal Zdeňka Jirotku ve svém vyprávění pro čtrnáctideník Svět práce v roce 1969 jako člověka s mnoha zálibami, který se velmi kultivovaně a precizně vyjadřuje, používá dokonalou korektní češtinu, která působí velmi přirozeně. Zároveň popisuje autora jako plachého, málomluvného člověka. Čtenáři ho znají z rozhlasu, televize, Díkobrazu a knih jako vtipného, okouzujícího humoristu. Otčenášek se ale domnívá, že by veřejnost byla překvapena. Jirotko prý nemluvil moc, ale když něco řekl, vždy se „trefil do černého“ a ve spojení s jeho perfektní češtinou působil dokonale.³⁴

Zdeněk Jirotko psal humoristickou prózu, je ovšem autorem i několika rozhlasových a televizních her. V jeho díle se neobjevuje jen čistý humor. Mísil prvky parodie, satiry, grotesky a karikatury, jak bylo pro českou humoristickou literaturu 20. století příznačné. Tak se o českém humoru vyjádřil i kritik Vítězslav

³² ŠVANDRLÍK, Miloslav. *Zrovna teď musíš čůrat?*, s. 195.

³³ Tamtéž, s. 196

³⁴ Srov. POBEROVÁ, Slávka. Jaroslav Otčenášek o Zdeňku Jirotkovi: vyprávění. *Svět práce*. 1969, č. 24.

Tichý v pochvalné kritice o Saturninovi. *Až bude o českém humoru napsána nějaká studie, nesmí tam chybět poznatek, že humor se v české produkci málokdy objevuje čistý, ale vždycky smíšený s groteskou, nebo dokonce v grotesku přechází.*³⁵

Pro vyjádření komiky používal různé prostředky, například černý humor, anekdoty, ironii, někdy až sarkasmus, satiru, recesi, situační a jazykovou komiku a hříčky. V rozhovoru pro týdeník Květy v dubnu 1994 popsal svůj humoristický styl takto: *Jsem z generace, která pěstovala studentské žertování zvané recese. Ten způsob humoru jsem i dnes ochoten obhajovat. Byly to vtipné situace, nikomu to neublížovalo, nikoho to neuráželo, nic to nepoškozovalo. Ten způsob humoru - to byla naše generace.*³⁶

Jirotka je autorem dvou románů – *Saturnin* a *Muž se psem*, rovněž dvou povídkových sbírek *Profesor biologie na žebříku* a *Pravidla se změnila*, ve kterých vyšly převážně jeho povídky, črty, zamyšlení, fejetony a sloupky z novin a časopisů, ne však všechny. Také vydal soubor tří rozhlasových her pod názvem *Hvězdy nad starým Vavrouchem*, v němž je první hra stejnojmenná, další dvě se jmenují *Rodinná tradice* a *Škola společenské výchovy*. Této sbírce předcházelo ještě pět grotesek. Jeho první dramatický počín byla groteska *Hloupý milionář* a následovaly další – *Zmizení Karla Poplety*, *S Xaverem se musí něžně*, *Domácí dílna*, *Přehánka nad Mont Blancem*. Kromě rozhlasových her a grotesek psal také televizní hry – *Případ pro tři*, *Věštec* a *Domácí dílna*. Další jeho rozhlasové a televizní hry vyšly v knihách vypravěčské skupiny Sedmilháři, v roce 1969 stejnojmenná kniha *Sedmilháři* a roku 1994 *Velká kniha sedmilhářů*.

Jirotkův humor vyplývá přímo z podstaty věci, z ústřední myšlenky, a ne pouze z vykonstruovaných situací nebo z humorné dikce. Humor je v jeho knihách prostředkem, nikoliv cílem. Proto je přirozený i tam, kde dostupuje groteskních poloh. Je to humor suchý, věcný, který vynechává samoučelnou komiku, a pracuje

³⁵ TICHÝ, Vítězslav. Vtipný humor. *Národní práce*. 23. 6. 1943.

³⁶ KORECKÁ, Ludmila. Čaj o páté u Saturnina. *Květy*. 29. 4. 1994.

s konkrétními, logickými souvislostmi a kontexty. O to větší je jeho satirický účinek.³⁷

V jeho dílech se často objevuje parodie, až výsměch moderním literárním žánrům. Kritizuje a zesměšňuje dobrodružnou literaturu, ženské a detektivní romány, kovbojky či společenské romány, novinové seriály, brožury o snadném dosažení úspěchu a romány červené knihovny. Invektivy vůči populární literatuře se objevují nejen v jeho dvou románech, ale i v některých povídkách (*Práce a předsudky*, *Vyloupený ranch*, *Jak Patricie Wardovou potkalo štěstí*, *Hledá se teoretik*, *Strašidlo na nádraží*). Karikuje tehdejší společenské poměry a pravidla. Terčem jeho satiry jsou nafoukaní obyvatelé maloměsta, ziskuchtiví a hloupí lidé, které nazývá suchary, ale také představitelé autorit, například strážníci nebo četníci, v povídkách z padesátých let nejčastěji opilci a Američané. Náměty čerpá ze svého okolí, postavy jsou však smyšlené. Jeho humor je srozumitelný i pro méně náročné čtenáře. To však neznamená, že neuspokojí i ty náročné. Ti ocení hlavně jazykovou a situační komiku, hříčky, lakonický a suchý humor. Samostatnou složku jeho tvorby tvoří příběhy ze souborů vypravěčské skupiny Sedmilháři, které byly primárně určeny pro rozhlasová a televizní vyprávění. V nich totiž vystupují Jirotkovi známí, kolegové, rodina a přátelé, někdy i on sám. Jsou to vyprávění z jeho života.

Typ humoru Zdeňka Jirotky je často nazýván suchým, věcným, inspirovaným anglickou či anglosaskou školou. *Jirotkův humor je anglosaského typu, aniž cokoli ztratil na svém českém charakteru. Ironické vážnosti Dickensově nebo Thackerayově se daří v našich půdách stejně dobře, jako v Haškově humoru pučí rozpustilost Marka Twaina. Jirotko ovšem nenapodobuje, nezploštuje, jak to dělá Wodehouse a jemu podobní angličtí humoristé, nevymýšlí si samoučelné vylomeniny. Vypravuje největší nehoráznosti s kamennou tváří, ale pod ní cuká ironie žahavá a vědoucí.*³⁸ V době, kdy Jirotkovy dva romány vznikaly, měly zcela aktuální smysl. Tento druh anglosaského humoru byl chápán jako únik před nepříznivou okupační dobou. Přestože všechna Jirotkova díla vznikala za totalitních režimů, jsou poznamenána dobou vzniku pouze minimálně. V Jirotkově době byly literatura a publicistika

³⁷ Srov. PILAŘ, František. Dovětek redaktorův. In. Jirotko, Zdeněk. *Saturnin*, s. 178.

³⁸ LACINA, Václav. Doslov. In. Jirotko, Zdeněk. *Muž se psem*, s. 179.

nejvíce cenzurovány a ideologizovány, přesto se Jirotko od dobových kontextů dokázal oprostít.

Humor Zdeňka Jirotky je netradiční a nadlehčený. Tento autor má dar studeného, až anglického humoru s komikou faktu. Proces této komiky jde vždy suchou cestou, jeví se spíše jenom ve slovních obratech a vypointování situací, které budí uspokojení, ne bouřlivý smích. Věrný svému literárnímu typu dbá, aby navozenou a stupňovanou situaci zvrátil nečekaně a rázně. Někdy ji i dokonce obrátí naruby.³⁹

4.2 Postavy

Postavy z Jirotkových románů jsou smyšlené, nemají žádné reálné předlohy. Povídky, které vyprávěl v rozhlasu v pořadu Sedmilháři, mají reálné předlohy. Dá se říci, že Jirotko vyprávěl o svých známých, spolupracovnících z novin a rozhlasu, rodině a přátelích. Někdy je hlavním hrdinou i on sám. V některých povídkách se ani postavy nevyskytují. Jsou to jen autorovy úvahy, ve kterých čtenáře seznamuje se svými názory na dané téma (*Ženská logika, O úpadku starých zvyků, Poslední rady na dovolenou, Ze starých zlatých časů*)

Nejčastěji jsou hlavními postavami muži - gentlemani. V některých povídkách se setkáváme i s hlavními hrdinkami (*Dívka, která mě zklamala, Jak Patricii Wardovou potkalo štěstí*)

V humorných historkách ze života, které vyprávěl v rozhlasovém pořadu Sedmilháři, vystupuje on sám jako Zdeněk Jirotko, nebo reprodukuje situace, které mu někdo vyprávěl. V těchto krátkých vyprávěních vystupuje jeho rodina, spolupracovníci z periodik a rozhlasu, jeho bytné nebo přátelé.

Ve svých povídkových souborech a kratších útvarech z Dikobrazu zmiňuje Jirotko často historické postavy nebo své významné současníky, jako například Adolfa Hitlera, Viléma II., Ferdinanda Peroutku či Harryho S. Trumana (*U Marcelky se to osvědčilo, Dále od hradu, dále!, Důsledky jedné poučky*). Odkazuje na

³⁹ Srov. SOUKUP, Lubomír. Doslov. In. Jirotko, Zdeněk. *Hvězdy nad starým Vavrouchem*, s. 10.

tuzemské i zahraniční spisovatele – Boženu Němcovou, George Bernarda Shawa, Ivana Sergejeviče Turgeněva, Lva Nikolajeviče Tolstého nebo Maxima Gorkého (*Ženská logika, O úpadku starých zvyků, Hledá se teoretik*)

Výběr postav v jeho prózách je někdy kontrastní. Například v románu *Saturnin* zvolil klidného, až nudného pána a Saturnina, akčního muže se stále ztřeštěnějšími nápady. Kontrast také tvoří dvě ženské postavy tohoto románu: otravná a drzá teta Kateřina a jemná a okouzující slečna Barbora. V povídce *U Marcelky se to osvědčilo* je stavěna do kontrastu malá Marcelka a Adolf Hitler.

4.3 Jazykové a vypravěčské prostředky

Jak již bylo řečeno v podkapitole 4.1 Humor a jeho podoby, Jirotko hovořil velmi kultivovaně korektní spisovnou češtinou. Takto se vyjadřoval i ve svých dílech. Všechna jsou napsána pouze spisovným českým jazykem. Ani v promluvách postav neužívá nespisovný jazyk.

Jirotko ve svých dílech nahlíží na děj z několika úhlů. Například v románu *Saturnin* je vypravěčem jedna z postav děje a vypráví v ich-formě. V této próze je přímá řeč v dialozích omezená na minimum, přesto ale čtenář o konverzační humor není ochuzen. Autor užívá spíše nepřímou řeč, v které reprodukuje, co ostatní postavy řekly. Vypravěč vše líčí velmi podrobně a neupravuje formulace účastníků konverzace. Tímto nadhledem vytváří výraznou komiku. *Potom si vzdychla a pravila, že ji to nepřekvapuje, protože už dávno si zvykla na to, že s ní rodina takto zachází. Dědeček se ptal, jestli on má být ta rodina. Teta to nějak zamluvila a najednou se dala do smíchu a pravila, že teď pochopila, proč jsme řekli slečně Barboře, aby vařila.*⁴⁰ Ve svém druhém románu, *Muži se psem*, je děj vyprávěn vševědoucím vypravěčem v er-formě a v této próze se vyskytuje mnoho přímé řeči. *„Vracíte se domů,“ řekla slečna Kadlecová. „Oh, ne,“ odpověděl pan Maresku a na jeho tváři se objevil teskný výraz. „Nemám domov. Lituji toho. Je jistě velmi krásné vracet se domů, ale není to každému dopřáno.“*⁴¹ V povídkách je většinou

⁴⁰ JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*, s. 64.

⁴¹ JIROTKA, Zdeněk. *Muž se psem*, s. 65.

vypravěčem on sám, tzv. autorský. Tvoří a hodnotí děj, jednání a charaktery postav a popisuje prostředí.

Autor často ve svých dílech zpomaluje děj úryvky z korespondence nebo z novinových výstřižků. Dokonce některé povídky mají podobu dopisu (*Jak Patricii Wardovou potkalo štěstí, Dopis jednomu z nich, DS 70 nevyjíždí*). V jiných prózách z novin či dopisů, jednou dokonce i z telegramu, pouze cituje (*Občan čte noviny, Saturnin, Propuštění Boba Kellyho, Muž se psem, Tajemná zpráva čili skutečný telegram dodaný ústřední telegrafní stanici Praha X/5*)

Zásadním prvkem Jirotkova humoru je jazyková komika. Ta je založena na parodování lidových přísloví, záměně významu slov, komických přirovnáních, ustálení běžné věty v sousloví a vtipných, až směšných, křestních jménech a příjmeních. Jazyková komika a hříčky se objevují hlavně v Jirotkových románech, ale i v některých povídkách.

V dílech Zdeňka Jirotky nalezneme mnoho bláznivých a groteskních situací, které vypráví s kamennou tváří a lakonicky. Tím vytváří přímý kontrast a dosahuje ještě větší komiky.

Pro postavy zvolil spisovatel křestní jména typická pro padesátá léta minulého století, jako například Jiří, Břetislav, Albert, Patricie, Milouš, Kateřina, Libuše, Václav, Barbora, Ludvík apod., která mohou čtenáři připadat v dnešní době nmoderní. Příjmení užívá netradiční, někdy komická, příklad: Mudroch, Kavaňas, Valet, Maresku, Nevrkla, Kolda, Písecký, Hromádka, Fusek, atd. Dá se říci, že už jménem autor postavu charakterizuje. Čtenář očekává, že tyto postavy budou v budoucnu spjaty s humornou situací. V povídkách spíše upřednostňuje u jmen postav spojení jména obecného a vlastního, například: pan Zvára, pan Šebela, pan Krumpošt, pan Sharper, paní Brownová, slečna Jonášová apod.

4.4 Prostředí a čas

Prostředí, ve kterých se Jirotkova díla odehrávají, jsou otevřená. Autor je konkrétně nepopisuje, nechává čtenáře, aby si je představili podle své fantazie. Děj

se často odehrává v Praze, kde autor žil, ale také v zahraničí (*Muž se psem*, *Darovaný kůň*, *Propuštění Boba Kellyho*, *Vyloupený ranch*) nebo na venkově (*Saturnin*). Některá místa popisuje autor detailně, ale jsou to spíše určité budovy, například dědečkův dům (*Saturnin*) nebo maják (*Muž se psem*). Přírodu ve svých dílech oslavuje, skýtá mu romantické, malebné a příjemné uklidnění a odpočinek od života ve městě. Venkov představuje dobrodružství a odpoutání se od povinností každodenního života, naopak město je pro něj nudné, všední a jednotvárné.

Čas autor vyjadřuje v románech implicitně, v povídkách explicitně. V románech *Muž se psem* a *Saturnin* si ho čtenář domyslí pomocí určitých skutečností, jako jsou například automobily a tramvaje, elektrifikace, moderní ženy a dívky, oblíbený tenis, bridž, hudba – swing a jazz, továrníci. Z atmosféry děl lze vyvodit, že se děj odehrává někdy ve dvacátých až třicátých letech dvacátého století. U povídek Jirotky uvádí přímo rok, kdy se příběh odehrává.

Hlavní děj se skoro u všech děl rozvíjí chronologicky, ale typické jsou pro Jirotku i retrospekce a návraty do minulosti, kterými upřesňuje nebo retarduje děj. Například jeho rozhlasová hra *Agentura pro všechno* a povídky *Když civilizace vrcholí* a *Dívka, která mne zklamala* jsou celé vyprávěny retrospektivně.

5 Romány

5.1 Saturnin

Román *Saturnin* je Jirotkova prvotina a dočkala se největšího úspěchu. Autor tento román psal v období druhé světové války a poprvé vyšel v roce 1942 v Brně v Knihovně Lidových novin. *Saturnin* není románem v pravém slova smyslu. Bývá nazýván fejetonistickým románem, protože obsahuje sled epizod, které nemají jednotící dějovou linii. Autor se v románu inspiroval anglosaskou školou (Wodehouse, Jerome), kterou úspěšně spojil s tradicemi Lidových novin. Knihu Jirotko pojmenoval podle jedné z postav. Tomuto titulu se podle literárního vědce Františka Všetického říká protagonistický.

*Zdeněk Jirotko ve svém románě uplatnil suchý anglický (intelektuální) humor, který měl ve své době širší společenský podtext, neboť Saturnin se dostal k českému čtenáři v čase, kdy Velká Británie byla již ve válečném konfliktu s okupanty Československa. A český čtenář anglickou inspiraci vnímal a pochopil.*⁴²

5.1.1 Kompozice a výstavba textu

Kompozice tohoto románu je uzavřená a symetrická. Motivy na sebe logicky navazují a vyplývají ze sebe. Dílo je rozčleněno do dvaceti šesti kapitol, které můžeme považovat za uzavřené. Jednotlivé kapitoly uvozují synoptické nadpisy. Děj je vyprávěn chronologicky, ale někdy se objevují drobné retrospekce, například vzpomínky na vypravěčova strýce ve čtvrté a páté kapitole nebo události, které předcházely hlavnímu ději. Vzpomínky většinou slouží ke správnému pochopení děje nebo přiblížení určitých skutečností, například vztahů v rodině. Děj je také zpomalován večerními vyprávěními, která se uskutečňují v prvním týdnu dovolené na venkově. V desáté kapitole vypráví vypravěč o svém výletu na střední Moravu, ve čtrnácté dědeček o vojenské službě v Itálii, v patnácté se teta Kateřina svěruje se svým snem o spisovatelské kariéře a v sedmnácté baví Saturnin ostatní historkou, jak sloužil u soukromého detektiva. Další odbočky tvoří popisy postav a prostředí,

⁴² VŠETIČKA, František. *Kroky Kalliopé*, s. 107.

korespondence, článek z novin nebo rozsáhlé úvahy doktora Vlacha o třech lidských povahách v první kapitole, o úpadku řemesel ve třetí, filipika proti příslovím ve dvanácté, výsměch ženským románům v šestnácté a výklad o duševním zdraví v osmnácté kapitole.

5.1.2 Postavy

V románu *Saturnin* vystupuje sedm výrazných postav, které nejsou do hloubky propracované a během románu se nevyvíjejí. Lze je tedy snadno charakterizovat. Děj vypráví personální vypravěč, který je fyzicky přítomen v textu a účastní se děje. Vypovídá v ich-formě.

Hlavního hrdinu románu nelze jednoznačně určit, mohou jím být dvě postavy. Buď sluha *Saturnin*, podle kterého je román pojmenován, nebo jeho pán, který je ovšem lehce degradován tím, že nemá jméno. Má ale vztah ke všem důležitým postavám, což se o *Saturninovi* říci nedá. Vypravěč se přátelí s doktorem Vlachem, příbuzenské vztahy ho vážou s tetou Kateřinou, Miloušem i dědečkem. Zamiloval se do slečny Barbory a zaměstnává *Saturnina*.

Vypravěč je mladý úředník kolem třiceti let, žije klidným, až nudným životem, dokud do něj nevstoupí sluha *Saturnin*. Je intelektuál, patří do střední vrstvy obyvatel Prahy. Není přesně známo, v kterém oboru pracuje. Svého sluhu popisuje takto: *Měl všechny vlastnosti, které dobrý sluha má mít. Byl to hezký, světlavý člověk, poctivý, spolehlivý a velmi chytrý.*⁴³ Vypravěč sice zpočátku váhá, zda rozhodl správně, když si *Saturnina* najal: *Snad nebylo moudré, že jsem si já, svobodný a poměrně mladý člověk vzal sluhu. Dá se to dokonce výstřední a příliš románové. Jisto je, že by se v Čechách našlo velmi málo mladých mužů, kteří by měli svého sluhu, a mé klidné a konzervativní povaze je vzpomínka na to, že jsem udělal něco tak neobvyklého, nepříjemná.*⁴⁴ S odstupem času je rád, že to udělal, a jeho život se stal mnohem zajímavějším. *Saturnin* a jeho pán tvoří figurální dvojici. Jsou to charakterově odlišné postavy, které se ale navzájem doplňují a tvoří kontrast.

⁴³ JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*, s. 10.

⁴⁴ Tamtéž, s. 7.

Vypravěčův přítel doktor Vlach je velmi vzdělaný a vážený muž se smyslem pro humor. Svému okolí sděluje svůj ucelený pohled na svět, vše hodnotí sarkasticky a umí být i škodolibý. Dovede vést nekonečné debaty na jakékoliv téma. Vypráví zábavně, výmluvně a kultivovaně. *Řekl jsem již, že s doktorem Vlachem není možno debatovat. Nejenom že vás zahrne trhovým přívalem slov, ale dokonce provede obvykle jakýsi myšlenkový přemet a pronese ohnivou filipiku proti něčemu, o čem jste vůbec neměli v úmyslu hovořit.*⁴⁵ Autor dokonce upozorňuje, že některé kapitoly budou díky této postavě zdlouhavé. *Neočekávané proslovy doktora Vlacha někdy způsobí, že kapitola, začínající pojednáním o kriminalistice, skončí pojednáním o kriminalistice, ačkoliv se v ní skoro stále mluvilo o chytání pstruhů.*⁴⁶

Další postavou je slečna Barbora Terebová, mladá, kultivovaná, elegantní, klidná a okouzující bytost. Představuje v románu typickou moderní dívku z první republiky. Hraje tenis a obléká se sportovně, řídí bílý automobil Škoda Rapid a kouří cigarety. *Slečnu Barboru Terebovou jsem poznal na tenisovém dvorci. Byla hvězdou předměstského klubu, jehož jsem byl členem. Vídával jsem ji krásnou a nepřístupnou, nastupovat k cvičným zápasům s trenérem nebo některým vynikajícím hráčem.*⁴⁷

Záporné postavy v této próze zastupují tetu Kateřinu a její syn Milouš. Nejsou to však typické negativní postavy. Znepříjemňují sice vypravěči a dalším obyvatelům dědečkova domu dovolenou, ale často působí komicky. Tetu Kateřinu si nejvíce dobírá doktor Vlach a o potrestání nevychovaného pubertálního Milouše se vždy postará Saturnin. Vypravěč představil své příbuzné takto: *Myslím, že jsem se už zmínil, že mám tetu jménem Kateřina. Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech. Teta Kateřina má syna. Je mu 18 let a jmenuje se Milouš. Neštěstí nechodí nikdy samo. Teta je vdova a Milouš je sirotek, protože strýc František před deseti lety zemřel. Jistě nelituje, že to udělal.*⁴⁸

Nejstarší postavou v románu je vypravěčův dědeček. Je to bývalý ředitel elektrárny a elektřina zůstala nadále jeho koníčkem. Je zámožný a většina jeho

⁴⁵ JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*, s. 8.

⁴⁶ Tamtéž, s. 8.

⁴⁷ Tamtéž, s. 15.

⁴⁸ Tamtéž, s. 22.

příbuzných se snaží dostat do jeho přízně, aby jim odkázal svůj majetek. Tím se on velmi baví. Dokonce je schopný předstírat bláznovství, aby mohl se svými příbuznými manipulovat. Rád vypráví historiky ze svého mládí a vojenské služby. *Dědeček je mohutný starý pán s brunátnou pletí, šedivými vlasy a veselýma očima. Byl dlouhá léta ředitelem městské elektrárny, starostou společenstva elektrotechniků, předsedou zemského svazu elektráren, členem správní rady elektrickým podniků a vůbec členem všech korporací, v jejichž jméně se vyskytovala taková slova jako elektrický, elektrotechnický, elektřina a podobně.*⁴⁹

Román *Saturnin* není vystavěn na principu, že hlavní postava účinkuje nejvíce v ději a ostatní postavy jen dokreslují příběh. V tomto románu vystupují všechny postavy téměř rovnocenně a společně vytváří celý děj.

5.1.3 Prostředky humoru

Největší kouzlo románu *Saturnin* tkví ve vypravěčském stylu. Zdeněk Jirotka dokázal pointovat i krátké anekdotické příběhy, byl mistrem jazykové a situační komiky. Humor tohoto románu je srozumitelný pro všechny typy čtenářů.

Výrazným a častým prvkem autorova humoru v románu *Saturnin* je parodie. Autor paroduje brakovou literaturu: ženské a společenské romány a kovbojky, dále lidová přísloví, místy i společenské poměry. Celý román může být také chápan jako parodie na dobrodružnou literaturu. Obyvatelé dědečkova domu „ztroskotali“ odříznuti od civilizace vinou bouře, která strhla most. Hrozí jim smrt hladem, a proto se vydávají na dobrodružnou túru, aby se spojili se světem.

Výsměch příslovím a moderním literárním žánrům se nejčastěji objevuje v promluvách doktora Vlacha. Terčem jeho filipik se stává teta Kateřina, která holduje brakové literatuře a často mluví ve frazémeh (příslloví, rčení). *Ale ani jinak není potřebí, abyste byli vtipní, moudří a rozšafní, protože i to za vás obstarali jiní. Po celé věky chystali pro vás nepřebernou zásobu přísloví, pořekadel, úsloví a konverzačních obratů, takže stačí jen sáhnout, vytáhnout to pravé a již může vtipně*

⁴⁹ JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*, s. 37.

*glosovat jakoukoliv situaci.*⁵⁰ Doktor Vlach je ale schopný se rozohnit i bez jakékoli příčiny nebo ho inspiruje i ta nejobyčejnější věc. První jeho úvahu o třech typech lidských povah, kterou nalezneme v první kapitole, vyvolala mísa koblih na stole v kavárně.

Ve třetí kapitole ho Saturninovy řemeslnické práce přiměly k hlubokému zamyšlení nad úpadkem českých řemesel. Vytýká dobovým řemeslníkům reklamu, kterou klamou zákazníka, ale také úroveň nabízených produktů. *Skutečnost, že dnešní řemeslníci se většinou za své řemeslo stydí, je zastíněna tím, jak se stydí dnešní výrobky za své původce.*⁵¹

Doktor Vlach komentuje úplně vše. V sedmé kapitole reprodukuje vypravěč jeho názor na místo, kde leží dědečkův dům. *Doktor Vlach říká, že je to místo pro elektrárnu a ne pro obytný dům, ale doktor Vlach má vždycky námitky.*⁵² Ke svým úvahám ani nepotřebuje posluchače, klidně si je říká sám pro sebe. *Přes leštěné zábradlí dřevěného schodiště se do haly nahnula jakási postava a známý hluboký hlas říkal něco o tom, že hysterický smích jako reakce na prožité skutečnosti nebo domnělé nebezpečí, se vyskytuje často u lidí podprůměrné inteligence. No to víte, doktor Vlach.*⁵³

V deváté kapitole si tetu Kateřinu dobíral i dědeček, když urážela slečnu Barboru slovy, že kuchařka s nalakovanými nehty je neškodná. Dědeček jí odpověděl příslovím, což teta vzala jako posměšek a odebrala se do křesla s ženským románkem. Doktor Vlach si samozřejmě také přisadil a dobíral si tetu Kateřinu několikrát položenou otázkou, zda jí chutná.

Asi nejrozsáhlejší filipiku pronáší doktor Vlach ve dvanácté kapitole. Věnuje se v ní příslovím, která jsou zesměšňována v knize již od doby, kdy se v ději objevila teta Kateřina, která si v nich doslova libuje. Samotný vypravěč se o tetiččiných příslovích vyjadřuje také nelibě. Doktora Vlacha její promluvy přiměly k hlubokému

⁵⁰ JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*, s. 81.

⁵¹ Tamtéž, s. 19.

⁵² Tamtéž, s. 54.

⁵³ Tamtéž, s. 51.

zamyšlení, proč vlastně přísloví vznikla, a neskrývá svůj odpor k nim. Myslí i na to, jak by to dopadlo, kdyby někdo chápal přísloví doslovně nebo je použil v nevhodný okamžik. *Tak třeba není vhodné říkat člověku, kterému zemřela žena a děti a blesk zapálil nepojištěnou stodolu, že každý je svého štěstí strůjcem. To může říci jen idiot, a je možné, že se tím stane strůjcem svého neštěstí, protože mu ten osudem pronásledovaný člověk za tuhle moudrost rozbije hlavu.*⁵⁴

V šestnácté kapitole se doktor Vlach vysmívá literatuře pro ženy a dívky. Tato část textu patří k Jirotkovým nejpovedenějším. S ohledem na to, že v jeho době nebyly ještě žádné studie o brakové literatuře, bravurně si bere na mušku všechna klišé a nelze s ním nesouhlasit. Doktor Vlach byl podnícen literárním pokusem tety Kateřiny, která představila ostatním obyvatelům dědečkovy vily svůj román o květině Martě. Jirotko v této próze vystihl všechny otřepané fráze a nahustil do ní všechny typické rysy tehdejších ženských románků (chudá dívka, muž předstírající chudobu, aby vyzkoušel lásku své vyvolené, nepřízeň osudu, nadřzování ženě, zbavení se nehodících postav jejich úmrtím, happy end). Doktor Vlach podotkl, že přečetl mnoho pojednání o škodlivém vlivu dobrodružné literatury na mládež, ale o ženských románech mnoho spisů neobjevil. Jako příklad uvedl svého pacienta, který se pokusil o sebevraždu kvůli své snoubence, která byla zmanipulována jedním časopiseckým románem na pokračování. *Štěstí mladého novomanžela bylo kaleno jedině tím, že se mořil představami, co se stane, začne-li v tom časopise vycházet nějaký román, v němž vdaná žena zjistí, že její manželství bylo omylem a tak dále ... Zjistil si, do kterých evropských států je ten časopis posílán, a odjel i s manželkou do země, která v tom seznamu nebyla.*⁵⁵

Poslední parodické zamyšlení nalezneme v kapitole dvacet pět v podobě dopisu, který píše Saturnin svému pánovi. Sluha Saturnin a dědeček provozují Kancelář pro uvádění románových příběhů na pravou míru. Jejich firma, jak už název napovídá, přináší nové skutečnosti o příbězích v románech, povídkách a novelách. Čtenářům přináší pravdivé informace, jak se příběh z daných práz odehrál ve skutečnosti. *Budeme vás pravidelně informovat o výsledcích své práce*

⁵⁴ JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*, s. 81-82.

⁵⁵ Tamtéž, s. 112.

a ujišťuji Vás, že budete překvapen. Dovíte se, že tři mušketýři nebyli čtyři, nýbrž dva. Podáme Vám přesné informace, jak to bylo, když nastaly deště (zatím se zdá, že celá senzace spočívá v tom, že pršelo). Budete nucen konstatovat, že ostrov nebyl tajuplný, a když, tedy jen pět neděl, a to ještě ne v balóně.⁵⁶

Černý humor se nachází ve čtvrté kapitole, když vypravěč seznamuje čtenáře se svými příbuznými. „*Strýc František před deseti lety zemřel. Jistě nelituje, že to udělal.*“⁵⁷ Dále také v šesté kapitole, kdy se doktor Vlach svěřuje se svou představou dědečkovy smrti. „*Já si to představuji tak, že tiše zhasnete obklopen svými příbuznými, z nich každý bude do vás něčím tvrdým mlátit, protože vy byste jinak vůbec neumřel.*“⁵⁸ V šestnácté kapitole plánují obyvatelé dědečkova domu túru do srubu doktora Vlacha a dědeček se vyjadřuje pomocí černého humoru, že slabší jedince nechají na pospas osudu. *Dědeček pravil, že na tom nezáleží, komu se to nelíbí, ať zůstane zde bez jídla a pohřbíme ho, až se vrátíme.*⁵⁹

Záměna významu slov se objevila ve čtvrté kapitole, kdy strýc vypravěče odpoví zaměstnanci továrny, co vznikne z připravené směsi chemikálií. „*Ví Bůh*“. Zaměstnanci se dají na útěk, protože mu rozuměli „*Výbuch*“. Také v dvacáté kapitole, když dědeček spadne ze skály. *Saturnin volal na Milouše: „Táhněte vzhůru!“ doktor Vlach na ně volal: „Táhněte vpravo!“ a dědeček řval: „Táhněte k čertu, vždyť mě přetrhnete!“*⁶⁰

Lehkou ironií vůči výpadkům elektřiny při provozu dobových tramvají nalezneme v osmé kapitole. *Slečna Barbora se vrátila do kuchyně a pronesla populární větu pražských tramvajáků o tom, že jsme bez proudu.* Ironie se objevuje také v šesté kapitole, když si dědeček dobírá svého vnuka. *Nevnímal jsem dobře, co dědeček dále povídal, a vzpamatoval jsem se, až když se mne žertovně ptal, proč jsem nepřišel po řece se svou obytnou lodí.*⁶¹ Ironická je také Saturninova obhajoba, že tetu Kateřinu pozdravil slušně „*Má úcta*“ a ne „*No maucta*“.

⁵⁶ JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*, s. 175.

⁵⁷ Tamtéž, s. 22.

⁵⁸ Tamtéž, s. 39.

⁵⁹ Tamtéž, s. 113.

⁶⁰ Tamtéž, s. 141.

⁶¹ Tamtéž, s. 38.

5.2 Muž se psem

Tento parodický román poprvé vyšel v roce 1944 také v edici Lidových novin. Je to druhý román Zdeňka Jirotky. Přestože neměl u čtenářů takový úspěch jako autorova prvotina *Saturnin*, v poslední době se dočkal dalších vydání a pochvalných recenzí. Jeho žánr lze vymezit jako detektivní román a parodii na něj v jednom. Autor v něm paroduje nejen detektivky, ale i novinové seriály a různé příručky.

Román *Muž se psem* ocení spíše čtenáři detektivních románů. Ty představovaly za Protektorátu jeden důležitý druh literatury. Jirotka kupí a paroduje všechna klišé, ať už jazyková či situační, obsažená v tomto žánru. K porozumění této parodii je třeba být v detektivním žánru zasvěceným čtenářem. Postupem času se detektivní prózy dostaly mimo čtenářský zájem, a tak i Jirotkův román přišel o svůj parodický záměr a nestal se tak oblíbeným jako autorova prvotina *Saturnin*. Přesto je tento román poutavý, a to hlavně svou konečnou pointou, která je opravdu překvapivá.

5.2.1 Kompozice a výstavba textu

Kompozice románu je uzavřená. Dílo je rozčleněno do deseti číslovaných kapitol. V závěru každé kapitoly nalezne čtenář krátký odstavec psaný kurzívou, který popisuje události, jež se odehrají v další kapitole. V *Saturninovi* se s podobným shrnutím setkáváme na začátku každé kapitoly. V *Muži se psem* má toto prozrazování děje satirickou funkci, Jirotka se snaží parodovat novinové seriály o stíhání hledaných zločinců a chce udržet čtenáře v napětí. Sám napsal jeden takový novinový seriál na pokračování pro *Dikobraz – Korunní svědkyně nemá čas*. Děj *Muže se psem* se odvíjí chronologicky, ale vyprávění obsahuje i retrospekce, například celá třetí kapitola je retrospekci, která zpomaluje děj a seznamuje čtenáře s dalšími vedlejšími postavami, panem Maresku a Kardinálem. Ve čtvrté kapitole je také drobná retrospektiva, kdy se čtenář dovídá, co dělal Václav Kavaňas, když mu Maresku vyměnil kufr. Autor retarduje děj také popisy postav a prostředí. V desáté kapitole zpomaluje děj analýzou typů podvodníků. Naopak nejrychleji se děj odvíjí v páté kapitole, kdy slečna Kadlecová běží panem Maresku. Díky těmto kontrastům je děj románu příjemně dynamický. Zdeněk Jirotka také v tomto románu hojně užívá anekdoty.

Tento román se odlišuje od autorovy prvotiny, která měla děj jednoduchý. Ve své druhé knize sáhl Jirotko po nevěrohodném prostředí, rychlejších dějových zvratech a několika dějových liniích. Neustálé proměny v ději na sebe příliš logicky nenasazují, což vede ke špatné orientaci čtenáře v textu.

5.2.2 Postavy

Na rozdíl od románu Saturnin, kde nelze určit hlavní postavu, protože jsou si všechny postavy téměř rovny, vystupuje v tomto románu jedna výrazná hlavní postava. Doprovází ji pes, jemuž je věnována velká pozornost a který může být považován za druhou důležitou postavu. Jmenují se Václav Kavañas a pes Watson. Václav Kavañas se kvůli nešťastné lásce rozhodl upsat se na dvacet let jako hlídač majáku, který je obklopen ze všech stran mořem. *Kavañas. Slouží už víc jak devatenáct let na majáku, kterému říkáme DVOJKA, a celou tu dobu tam studuje kriminalistiku, protože se chce stát slavným detektivem.*⁶² Je to důstojný, starší muž, který téměř bez přestání svírá v zubech lulku. Využívá jednoduchých logických dedukcí k rozluštění i poměrně složitých záhad. Na nádraží náhodně potkává psa, kterého pojmenuje Watson, a rozhodne se foxteriéra si ponechat. *Pes vpadl do kupé jako malá puma a projevoval svému novému pánu tak neklamné známky přichylnosti, že pan Kavañas se nakonec usmál a rezignovaně mávl rukou.*⁶³

Vedlejšími postavami románu jsou komisař Valet, pan Maresku, Kardinál a recepční pan Červinka. Komisař Valet, který je velmi otrávený svým povoláním, si vymění pozici s hlídačem majáku Václavem Kavañasem, aby i on dostal šanci chytit Jiřího Testona. Teston je největší podvodník všech dob. Je znám svými kuriózními podvody a momentálně je hledaný po celém světě. Tento typ postavy se nazývá metascenní. Nevystupuje v ději, ale stále se o ní mluví a ovlivňuje děj a chování postav.⁶⁴ *Přesný popis stíhaného není znám, hlásaly vyhlášky ve všech evropských městech. Teston páchá své podvody prostřednictvím nastrčených sob a nebyl dosud trestán, takže policie nemá k dispozici jeho fotografii. Jediný snímek, který se pátracímu oddělení podařilo získat, je připojen a představuje Jiřího Testona v dětském věku.*⁶⁵ Další postavou je pan Maresku. Vystupuje pod několika jmény –

⁶² JIROTKA, Zdeněk. *Muž se psem*, s. 10.

⁶³ Tamtéž, s. 49.

⁶⁴ VŠETIČKA, František. *Kroky Kalliopé*, s. 189.

⁶⁵ JIROTKA, Zdeněk. *Muž se psem*, s. 5.

Peters, Wild a Písecký. Je to podvodník, který falšuje peníze, akcie a organizuje různé obchody. Miluje krémové trubičky, což dokládá jeho tloušťka. Má smysl pro zábavu. Jeho kumpánem je kardinál, bázlivý a věčně ustrašený podvodník. Nejvíce se společně ztrapnili v Praze v aféře, kterou nazývají Podlesí. Tam je napálil milionář Ludvík Mudroch a od té doby se Praze vyhýbají. Jednou z komických postav je také recepční pan Červinka, který se ve svém zaměstnání věnuje své jediné zálibě, čtení detektivních románů. Pomáhá detektivu Kavaňasovi s dopadením, odposlouchává rozhovory, luští šifry a provádí vlastní pátrání na základě znalostí vyčtených z knih. V románu se objevují ještě další epizodní postavy slečna Kadlecová, jediná románová představitelka ženského pohlaví, a Ladislav Kavaňas, Václavův bratr.

Postavy v tomto románu nejsou příliš propracované, což jim ubírá na věrohodnosti. V této próze vystupuje mnoho epizodních postav. Ty odehrají svou roli a hned zmizí. Ovšem ani postavy vystupující v celém ději, nemají mnoho charakterových vlastností. Jsou určeny jen nezbytnými rysy, jež jsou potřeba pro pochopení děje. Dalo by se říci, že chybějící živoucnost mohla zapříčinit menší oblibu knihy. Jsou to pouze papírové románové figury žijící ve svém vymyšleném, ne příliš věrohodném světě.

5.2.3 Prostředky humoru

Román *Muž se psem* je parodie na detektivní a dobrodružnou literaturu. Podle Václava Laciny stačí k zparodování detektivky pouze vyjmout z detektivního románu jeho největší slabomyslnosti a komika se dostaví sama.⁶⁶ Román je komický už jen tím, že se v tomto detektivní příběhu zatím žádný zločin nestal. Klasická detektivka je vystavěna na principu spáchání zločinu a pátrání detektiva, který chce zločincův čin potrestat. V *Muži se psem* jsou škody zatím vyčísleny jen v řádech korun, ale detektiv Kavaňas po Testonovi pátrá, aby se stal slavným, jelikož se nikomu nedaří tohoto zločince dopadnout. Během pátrání po Jiřím Testonovi se mu podaří zadržet i dalšího podvodníka, pana Maresku.

Autor pojal román jako zápas neboli hru mezi detektivem Václavem Kavaňasem a hledanými padouchy. Celý děj uvozuje drobnými větami: *Výsledek prvního utkání*

⁶⁶ LACINA, Václav. Doslov. In. Jirotko, Zdeněk. *Muž se psem*, s. 179.

kola tlustý podvodník kontra muž se psem byl 1:0 pro pana Marescu., Tlustý podvodník byl příjemně vzrušen jako vždy, když veliká hra začínala. nebo Slečna Libuše Kadlecová hájila barvy jiné firmy s neméně dobrými výsledky.

V románu se objevují i pasáže, které nejsou s detektivním žánrem spjaty. Jirotko se ve třetí kapitole vysmívá psychologickým příručkám, které zaručují úspěch. *Pan Maresku se tedy řídil pokyny knihy „Nejvyšší úspěch? Ano!“, ale dával pozor, aby přitom nebyl nikdo ušlapán. Ve snaze dostat se ven z hořícího divadla vnikl do divadelního skladiště, kde strašlivou silou vyrazil hradní bránu, vylomil nízké dveře perníkové chaloupky, zdolal gotický portál, vyvrátil vrata selské usedlosti a za průčelím egyptského chrámu narazil na zed’.*⁶⁷

V románu se také setkáváme často se situační komikou, například ve čtvrté kapitole, kdy pes Watson sleduje svou váhu. *Na elektrické osobní váze seděl černobílý foxteriér a se zdviženou hlavou se díval nahoru na stupnici, jako by byl zvědav, kolik váží.*⁶⁸ V sedmé kapitole hovoří s fenkou o psí filozofii. V páté kapitole vzniká groteskní situace při honičce slečny Kadlecové a pana Marescu. *Pronásledovatelů pořád přibývalo a nakonec byla ulice plná pádících lidí, z nich vlastně nikdo neměl tušení, co se děje.*⁶⁹

Postava Josefa Červinky je karikaturou vášnivého čtenáře detektivního žánru. Teoreticky vybaven četbou detektivek pomáhá detektivu Kavaňasovi s dopadením Testona. V páté kapitole je namířena satira vůči četníkům v přirovnání o slečně Kadlecové. *Mohla by se vyskytnout zrovna tak, jako se na opačném konci řady vyskytla slečna Libuše Kadlecová, krásná jako jarní den a chytrá jako četník. (Tohoto lidového přirovnání bylo použito s laskavým svolením zemského četnického velitelství.)*⁷⁰ A zde: *Běžící strážník, opájející se svou autoritou i v tomto pohnutém okamžiku, hulákal na lidi a žádal je, aby běželi v abecedním pořádku.*⁷¹

⁶⁷ JIROTKA, Zdeněk. *Muž se psem*, s. 35.

⁶⁸ Tamtéž, s. 47.

⁶⁹ Tamtéž, s. 61.

⁷⁰ Tamtéž, s. 58.

⁷¹ Tamtéž, s. 62.

6 Povídky a kratší útvary

6.1 Profesor biologie na žebříku

Povídky, fejetony a sloupky vydané v souboru *Profesor biologie na žebříku* vycházely v letech 1947 až 1955 v periodikách, do kterých autor přispíval. Převážně to byly Svobodné a Lidové noviny a týdeník Dikobraz, kde byl autor redaktorem. Knižně tyto krátké útvary poprvé vydal v roce 1956.

Některé povídky jsou poplatné době svého vzniku. Ať už tím, že parodují nešvary, které v této těžké době bylo nutno parodovat, nebo že komentují hrozbu světového, zejména amerického, imperialismu. V prvním případě se stává terčem Jirotkovy satiry například pracovní morálka (*Normovací opojení*), maloměšťácké názory (*Práce a předsudky*), vyzdvihování dělnické profese (*Práce a předsudky*) nebo rovnoprávnost žen (*Ženská logika*). V druhém případě je to hlavně komentování amerického tisku (*Občan čte noviny*) nebo Ameriky vůbec (*Propuštění Boba Kellyho, Seržant Harley se zlobí, Když civilizace vrcholí*).

Přesto se v souboru próz najdou i útvary nesoucí nadčasová témata: sportovní (*Pravidla se změnila*), cestovatelská (*Darovaný kůň, Putování za čínským humorem*), ze školního prostředí (*Profesor biologie na žebříku*) a profesní - novinářská, myslivecká, řemeslnická (*Důsledky jedné poučky, Neuvěřitelná mluva, Práce a předsudky*). Mezi nadčasové patří povídka *Neuvěřitelná mluva*, která je satirou na lesnický slang. Jirotko uvádí, že každé řemeslo nebo umění si tvoří nová slova pro speciální činnosti či předměty, ale užívá i slova, která jsou jazykově univerzální. Například zedník řekne cihle „cihla“ stejně jako ostatní lidé. Výjimkou jsou myslivci, kteří tvoří nová slova i pro univerzálně používané pojmy a činnosti. Krví říkají barva, očím světla, žaludku trávník, zajíc nemá uši, ale slechy a podobně. Vtipně uvádí příklad myslivce, který se rozešel s dívkou proto, že řekla, že viděla zajíčka stříhat ušima. *To děvče do smrti nepochopilo, že zajíc nemá uši, nýbrž slechy*. Tato povídka trochu připomíná krátké povídky Stephena Leacocka

Velkou část próz tvoří povídky moralizující. Autor dává jasně najevo svůj odpor k alkoholu. Alkoholici v těchto povídkách na svůj neduh tvrdě doplácí (*Dopis*

jednomu z nich, Muž, který nechtěl tatraplán, Ve znamení bílé myši, ... a dělám v baru portýra). Autor dokonce opilcům vytýká činy, které nespáchali, ale pod vlivem alkoholu by mohli spáchat (*Dopis jednomu z nich*).

Miroslav Švandrlík ve svých pamětech uvádí historku o kolegovi z Dikobrazu, který často pil. Jednoho dne usnul opilý na gauči v Jirotkově kanceláři a znečistil ho. Zdeněk Jirotko už s ním nikdy nepromluvil a jasně, avšak kultivovaně mu dal najevo, že jím pohrdá. *A právě v tu nejméně vhodnou chvíli se vrátil gentleman Jirotko. Stálo za to ho vidět. Neřekl jediné slovo, jen pevně semkl rty a jeho oči probodly Bradáče jako rapír. Byl to pohled plný opovržení, znechucení a přezíravé nenávisti. Pak se gentleman otočil a odešel domů.*⁷²

Bohužel moralizující povídky byly autorovi kritikou nejvíce vytýkány. Jiří Robert Pick ve své kritice z června 1957 v Literárních novinách Jirotkovi vyčítá, že prózy, které něco znamenaly před nedávnou dobou, v době, kdy soubor vyšel, už nic neznamenaají. *Některá themata tenkrát Jirotko pro literaturu a satiru objevoval. Ale život jde dál a umění také. A tak to, co bylo ještě nedávno vítězstvím, je dnes porážkou. Porážkou uměleckou.*⁷³ Rudolf Dufek v kulturně-politickém měsíčníku Červený květ vytýká také hodnocení, mentorování a přílišné komentování. Přesto v souboru našel povídky, kde Jirotko nehodnotí a nekomentuje, ale podle Dufka umělecky zobrazuje (*Darovaný kuň a Podle zásluhy*).

Zajímavě aktuálně působí povídka *Dále od hradu dále: Stala se největším problémem vojenských pánů otázka, jestli by nešlo válčit bez vojáků. Zjistilo se, že to nejde.*⁷⁴ V dnešní době již bez vojáků bojovat lze.

Zdeněk Jirotko v této sbírce skoro upustil od svého typického humoru. Povídky a další útvary vyznívají naléhavě a problémy, na které autor upozorňuje, líčí velmi závažně.

⁷² ŠVANDRLÍK, Miroslav. *Zrovna teď musíš čůrat?*, s. 153.

⁷³ PICK, Jiří. *Profesor biologie na žebříku. Literární noviny*. 1957, č. 6.

⁷⁴ JIROTKA, Zdeněk. *Profesor biologie na žebříku*, s. 70.

6.2 Pravidla se změnila

Sbírka povídek a rozhlasových her *Pravidla se změnila* vyšla až v roce 2000. Je to Jirotkova druhá sbírka a sestavil ji z hříček a próz, které psal v různých obdobích. Nebyl si jist, zda je humor této knihy stále aktuální, možná se i bránil proti případným kritikám. V úvodu proto píše: *A také jsme mívali rádi legraci. Snad tolik nezestárla. Pokud ano, tak prosím berte tuto sbírku povídek a rozhlasových hříček alespoň jako ukázkou běhu času a pomíjivosti věcí.*⁷⁵

Některé povídky vydal znovu, i když již vyšly v týdeníku *Dikobraz* a v jeho prvním povídkovém souboru *Profesor biologie na žebříku* v roce 1956 (*Ve znamení bílé myši, Pravidla se změnila, Byrokratický tanec kolem elektroměru*). Rovněž do sbírky umístil tři své rozhlasové hříčky, které samostatně vyšly v roce 1946 v souboru pod názvem *Hvězdy nad starým Vavrouchem*, a přidal k nim ještě jednu ze svých starších grotesek - *Zmizení Karla Poplety*. V tomto souboru se nevyskytují politické ani moralizující prózy. Nalezneme v něm čtyři rozhlasové hry a patnáct povídek. Tento soubor tvoří rozsáhlejší texty než ten předchozí. Celou sbírku uzavírá autorova literární prvotina, díky které se stal spisovatelem, *Sedm stupňů pod nulou*.

Velmi zajímavou kompozici mají povídky první a poslední. V povídce *Pravidla se změnila* autor prolíná děje. Próza začíná přítomností, poté se vrací do minulosti, aby čtenáři vysvětlil pointu, a opět se vrací do přítomnosti. Povídka *Sedm stupňů pod nulou* má zvláštní rámcovou strukturu. Hrdina bojuje s úmorným horkem, v polovině povídky se však čtenář dovídá, že je to pouze fabulace spisovatele, kterému byla při psaní zima, a tak chtěl hlavní postavu své prózy potrápít vedrem.

V těchto povídkách autor nemoralizuje, vrací se tedy opět ke své typické komice. Například v povídce *Hledá se teoretik* opět paroduje ženské romány. V další *Tajemná zpráva čili skutečný telegram dodaný ústřednímu telegrafní stanici Praha X/5* zesměšňuje složité postupy při řešení jednoduchých záležitostí. V próze *Optimista bez záručního listu* se vysmívá nestálým optimistům, kteří vše vzdají po prvním neúspěchu.

⁷⁵ JIROTKA, Zdeněk. *Pravidla se změnila*, s. 9.

6.3 Sedmilháři

Jak už bylo řečeno v podkapitole 2.3 Rozhlasová a televizní činnost, Zdeněk Jirotka byl členem vypravěčského seskupení Sedmilháři. Tato skupina vydala dvě knihy s povídkami – *Sedmilháři* a *Velká kniha sedmilhářů*. Soubory obsahují povídky pěti autorů: Zdeňka Jirotky, Ivana Osvalda, Jaroslava Otčenáška, Vladimíra Kaliny a Jindřišky Smetanové. Povídky se liší od ostatní autorovy tvorby. Jsou to humorná vyprávění z jeho života, příběhy, které sám zažil, byl jejich svědkem nebo mu je někdo vyprávěl.

Starší soubor *Sedmilháři* je rozčleněn na šest kapitol podle jmen autorů a každá obsahuje několik kratších povídek. Soubor *Velká kniha sedmilhářů* má zvláštní strukturu a kompozici. Je rozčleněn na velké kapitoly (*Sedmilhářské Vánoce*, *Sedmilhářská pravdomluvnost*, *Sedmilhářské etudy* a *Sedmilhářské střípky*). Ty jsou dále rozděleny na menší podkapitoly (*Vánoce 1963-1966*, *Zmýlená neplatí*, *Profesionálové a ochotníci*, *Hrátky s dětmi* a další), v kterých jsou povídky pojmenované pouze jmény autorů. Některé povídky jsou velmi krátké, jen na pár řádků, jiné i delší než na jednu stranu. V tomto souboru nenalezneme povídky Jindřišky Smetanové, která absenci svých textů vysvětluje v doslovu knihy.

Autor vybral pro tento soubor historky z vlastního života. V příbězích vystupují autorovi známí a přátelé (*Paní Hákenová*), učitelé a spolužáci (*Kantor*, *Ze školy*), kolegové z rozhlasu a novin (*To je potom těžké dělat noviny*, *Nezasloužená pověst*), rodina (*Tatínek poslouchal koledy, 45 minut = 4 hodiny*), domovnice (*O kanárkovi*).

Oproti povídkám, které psal v padesátých letech pro Dikobraz, jsou tyto příběhy mnohem zábavnější a Jirotka se opět vrací ke svému typickému humoru. Příběhy jsou zakončeny zajímavou pointou. Například když paní Hákenové řekli, že její syn je v nemocnici, protože se zranil při zápase, když střílel na bránu, jeho matka se jen zeptala: „A dal gól?“. V této povídce jde o pointu ve stylu černého humoru.

V těchto krátkých povídkách vystupuje Zdeněk Jirotko jako vypravěč, někdy je i postavou a účastní se děje (*O kanárkovi*, *Když se koeficient pravděpodobnosti blíží k nule*, *To je potom těžké dělat noviny*, *Nezasloužená pověst*) nebo ději pouze přihlíží (*Ze školy*). V jiných povídkách vypráví příběh, který někde vyslechl (*Kantor*, *Paní Hákenová*).

7 Rozhlasové hry

7.1 Knižně nevydané rozhlasové hry

Jak bylo řečeno v podkapitole 2.3 Rozhlasová a televizní činnost, Zdeněk Jirotka začal s rozhlasem spolupracovat již během roku 1940. Prvním jeho dramatickým počinem byla rozhlasová groteska *Agentura pro všecko*, vyšla v témž roce a její děj se odvíjí retrospektivně. Konec prozrazuje vznik záhadné agentury. Autorovou druhou rozhlasovou hříčkou byla detektivní veselohra *Zmizení Karla Poplety*, hlavní hrdina se na samotě nudí a pro obveselení způsobí, že se jeho zámeček stane místem dostaveníčka detektivů, pátrajících po vymyšleném zločinu. Jedinou Jirotkovou vážnou rozhlasovou prací je hra *Zpátky k pramenům*, kde se do hloubky rozebírá problém života na vesnici.⁷⁶ Poté následují opět veselohry a grotesky: *Hloupý milionář*, který dosáhl velkého úspěchu, protože se vysmíval tehdejší válečné době a politickým podvodníkům, *Domácí dílna*, rozmarná rodinná scénka, dále parodie na vychovatelské nezdary *S Xaverem se musí něžně*. Další úspěšná rozhlasová hříčka s působivou pointou, *Přehánka nad Mont Blancem*, nejprve vyšla jako povídka v denním tisku a posléze byla přepracována do podoby rozhlasové hry.

*Právě hříčky to byly, tyto zdánlivě nenáročné a nepatrné práce, které charakterizovaly Jirotku a ukázaly, že hříčka vyžaduje často větší práce a schopnosti autora, než třeba daleko rozsáhlejší práce jiná. Nemůžeme říci, že by Jirotka byl zakladatelem hříčky, byl však jistě jejím velkým zdokonalovatelem.*⁷⁷

7.2 Hvězdy nad starým Vavrouchem

Sbírka rozhlasových hříček *Hvězdy nad starým Vavrouchem* vyšla poprvé v roce 1946 v nakladatelství Česká grafická unie. Soubor obsahuje tři rozhlasové hry: *Hvězdy nad starým Vavrouchem*, *Rodinná tradice* a *Škola společenské výchovy*.

⁷⁶ Srov. SOUKUP, Lubomír. Doslov. In. Jirotka, Zdeněk. *Hvězdy nad starým Vavrouchem*, s. 50.

⁷⁷ Tamtéž, s. 53.

Nejstarší z těchto her je rozhlasová hříčka *Rodinná tradice*. Posluchači ji však mohli poprvé slyšet na pražské rozhlasové stanici v pořadu *Vlna všech barev* až 3. října 1944 ve večerních hodinách. Tato hříčka posměšně zobrazuje domýšlivost, samolibost a krátkozraké pokrytectví starší generace, která odsuzuje názory a činy generace mladší. Jirotko zde trefně vystihl předsudek, který mají všechny odrostlé generace: Každá další generace je horší, než byla ta předchozí. Čtenář se jistě pozastaví nad tím, že tuto myšlenku slýchá stále, dokonce ji i někdy možná vyslovil sám.

Hra *Škola společenské výchovy* byla poprvé vysílána v rozhlase 3. dubna 1945 také v pořadu *Vlna všech barev*. Tato komedie má i nádech ironie. Je to typická rozhlasová hra, která plně oživila až herecký projevem. Jsou v ní důležité rychle a temperamentně se vyvíjející dialogy mezi pěti pedagogy, které vyústí v pointu. Autor zde předvedl výbornou znalost lidských charakterů. Přestože tito kantoři učili ve škole společenské výchovy, dokázali se naprosto nespolečensky a dětinsky pohádat. Hlavní roli ředitele Urbana v mluvené podobě sehrál František Filipovský. Tato hra byla dokonce znovu natočena v roce 1994 ve známějším obsazení. V krátké rozhlasové hříčce se u mikrofonu sešli Petr Nárožný (ředitel Urban), Libuše Šafránková (Hlaváčková), Josef Abraham (Kovařík), Nina Divišková (Kotasová) a Rudolf Hrušínský (Fousek).

Poslední hříčku měli posluchači možnost slyšet poprvé také na pražské rozhlasové stanici 19. srpna 1944 v odpoledních hodinách. V této hře zazářil v roli Vavroucha opět František Filipovský. Přestože se těmto krátkým rozhlasovým hrám říká hříčky, nemusí být zákonitě anekdotické či groteskní. Hříčka může obsahovat i hlubší téma, dramatické zamyšlení, náladu, vzpomínku či úvahu.

Hra Hvězdy nad starým Vavrouchem je domyšlený a jemně vypracovaný venkovský obrázek, epizoda ze života drobných lidí s motivem jakési bodré lidové filosofie, s nenáročně zauzleným příběhem. S jemným psychologickým postřehem, vzácným smyslem pro lidový humor postavil tak Jirotko tuto drobnost dokonale po stránce jak formální, tak i obsahové, upevnil ji pěknou, prostou a živou řečí

*a dokázal znovu, jak velikým jeho kladem je vybroušení dialogu do jiskřivé úsměvnosti a jak umí s ním vytvořit charakter svých zajímavých postaviček.*⁷⁸

Zdeněk Jirotko v rozhovoru pro deník *Práce* v listopadu 1969 prozradil, že rozhlasovou hru vymyslel na hlídce, když hlídal malý vodojem v Radlicích. *Praha byla zatemněná, hvězdy na nebi zářily, já jsem obcházel ten trávou porostlý kopeček celé dlouhé hodiny a nemohl jsem se zbavit dojmu, že to, co dělám, je vyložená pitomost. Vznikla z toho malá rozhlasová hra „Hvězdy nad starým Vavrouchem“, kterou jsem si tam za té noci od začátku až do poslední věty vymyslíl.*⁷⁹

⁷⁸ SOUKUP, Lubomír. Doslov. In. Jirotko, Zdeněk. *Hvězdy nad starým Vavrouchem*, s. 55.

⁷⁹ MĚŠŤAN, Vojtěch. Co děláte, pane Jirotko?. *Práce*. 22. 11. 1969.

8 Ohlasy Jirotkovy tvorby

Z celé Jirotkovy tvorby se největších úspěchů a kladných recenzí dočkala jeho prvotina, román *Saturnin*. Tento román zastiňuje jeho další tvorbu. Jeho první povídkový soubor *Profesor biologie na žebříku* byl kritikou přijat s velkými výhradami. Autorovi bylo vytýkáno mentorování a přílišné komentování. Kritikové se také shodli, že povídky, které vydal před několika lety v periodikách, nemohou vyjít knižně, protože se doba změnila a dané prózy už budou vnímány jinak. Jako rozhlasový vypravěč a autor rozhlasových hříček byl Zdeněk Jirotko velmi oblíbený. Publikace *99 významných uměleckých osobností rozhlasu* uvádí, že byl Jirotko ve své době ceněn jako nejlepší tuzemský rozhlasový humorista. Lubomír Soukup hodnotí v doslovu souboru rozhlasových her *Hvězdy nad starým Vavrouchem* Jirotku jako novátora v psaní hříček, který tento žánr zdokonalil.

Filmové a divadelní ohlasy jeho tvorby jsou velmi časté. Nejvíce zpracování se dočkal samozřejmě román *Saturnin*. Ten byl v roce 1994 zfilmován režisérem Jiřím Věřčákem. S tímto snímkem vznikl zároveň čtyřdílný televizní seriál, který je obohacen o některé scény, jež byly z celovečerního filmu vystřiženy. Film i seriál věrně kopírují literární předlohu. Hodnota románu však není v ději ani v doslovném odříkávání situační komiky, proto je film některými kritiky hodnocen spíše negativně.

První jevištní činoherní adaptace *Saturnin* vznikla v osmdesátých letech pro pražské Divadlo v Řeznické. Druhá dramaturgie inspirovaná tímto románem se hrála v roce 2001 v režii Ladislava Peška ve Slovákém divadle v Uherském Hradišti. O čtyři roky později, v roce 2005, vytvořil další dramatickou verzi Miroslav Ošatka. Jeho dramaturgie hrála dvě divadla: nejprve Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích a poté Národní divadlo moravskoslezské v Ostravě. To uvádělo reprízy ještě v roce 2008. V dubnu 2009 měla premiéru adaptace režiséra Františka Zborníka, který zdramatizoval *Saturnina* pro Divadlo Antonína Dvořáka z Příbrami. Tuto dramaturgie hrálo pravidelně v roce 2011 Žižkovské divadlo Jára Cimrmana.

V roce 2002 sloužil román *Saturnin* jako předloha choreografce a tanečnici Marice Hanušové, které z něj vytvořila baletní představení. Balet nastudovali sólisté Pražského komorního baletu.

Zatím nejznámější divadelní verze románu *Saturnin*, kterou lze považovat i za muzikál díky hudebnímu doprovodu orchestru *Melody Makers*, vznikla teprve nedávno v režii Ondřeje Havelky. Premiéru měla 1. května 2010 v Divadle ABC. Reprízy tohoto představení se hrály v divadlech po celé České republice i v roce 2011.

Jevištní podoby se dočkaly i Jirotkovy rozhlasové hry. V červnu 2010 měly divadelní premiéru tři jeho hříčky ze sbírky *Hvězdy nad starým Vavrouchem*. Představení s názvem *Hvězdy Zdeňka Jirotky* hrál divadelní soubor u.s. MARVIN v roce 2010 a začátkem roku 2011 v pražských divadlech a klubech.

Román *Muž se psem* byl zfilmován polským režisérem Tadeuszem Chmielewskim v roce 1960 pod názvem *Pikový svršek*. Zdeněk Jirotko se k této filmové verzi staví negativně. V rozhovoru pro týdeník *Květy* v dubnu 1994 řekl: *Nemám o filmařích valné mínění. Napsal jsem takovou groteskní detektivku Muž se psem a Poláci to zfilmovali. Kdybych nevěděl, že je to podle mé knížky, nikdy bych to nepoznal. Postavě podvodníka jsem dal jméno Valet podle značky holicího strojku po tatíncovi. Nevěděl jsem, že Valet polsky znamená kluka v kartách. Oni se toho chytli a z bankovního podvodníka mi udělali falešného hráče. Poněvadž ten kluk na kartě má uniformu husara, tak to byl husar, a protože ti už dávno v Polsku nejsou, děj přeložili do roku 1890. No hrůza!*⁸⁰

Filmového zpracování se dočkala i Jirotkova méně známá povídka *Věštec* z týdeníku *Dikobraz* z roku 1962. Zfilmoval ji o rok později Ladislav Rychman.

⁸⁰ KORECKÁ, Ludmila. Čaj o páté u Saturnina. *Květy*. 29. 4. 1994.

9 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo vytvoření biografie a bibliografie humoristy a publicisty Zdeňka Jirotky, analyzovat jeho tvorbu a zaměřit se na podoby jeho humoru.

Zdeněk Jirotka se proslavil zejména svým prvním románem *Saturnin*, který zastínil jeho další tvorbu. Přestože *Muž se psem* je velmi humorná kniha, nemá propracované postavy tak, aby mohly opustit papír a žít mimo román. Postavy v autorově prvotině jsou živoucí a i tím si získaly mnoho čtenářů. Oba romány jsou hravé a vtipné, ovšem intelektuální jazykový styl a humor propojený s potřeštěnými situacemi je charakteristický pouze pro Jirotkovu prvotinu. *Saturninova* oblíbenost může být dána také tím, že jeho humor je srozumitelný prakticky každému, ovšem parodii na detektivní romány ukrytou v románu *Muž se psem* pochopí jen zasvěcení čtenáři detektivní a dobrodružné prózy. Obliba detektivek klesla, a tak se i Jirotkův román dostal na okraj zájmu.

V povídkách z padesátých let upouštěl od svého typického humoru a snažil se komentovat politické a další události, někdy i mentoroval a upozorňoval na různá nebezpečí. Tuto část jeho tvorby kritika nepřijala kladně. Ideologicky zatížená je ovšem jen malá část autorových povídek. Vzhledem k dobovým kontextům a poválečnému entuziasmu je to omluvitelné.

Přestože je Jirotka považován hlavně za satirika, ve svých prózách a rozhlasových hříčkách využíval mnoha podob humoru. Kromě satiry vyjadřoval komiku parodií, černým humorem, ironií, někdy i sarkasmem, situační a jazykovou komikou a hrou se slovy či anekdotami. Své příběhy zakončoval pointou, často nečekanou a působivou. Nešetřil invektivami vůči moderním literárním žánrům, zvláště ženským, dobrodružným a detektivním románům. Varoval před jejich nežádoucími účinky na čtenáře. Parodoval lidová přísloví a rčení či různé příručky a návody.

Zdeněk Jirotka byl také velmi úspěšným rozhlasovým vypravěčem. Je autorem několika rozhlasových hříček a byl také členem uskupení Sedmilháři, které bylo

v šedesátých letech hodně oblíbené a dostalo se i na televizní obrazovky. Sbírkou povídek této vypravěčské skupiny se vymykají autorově další tvorbě hlavně proto, že jsou to vyprávění „ze života“ a postavy vystupující v nich jsou autorovi známí, přátelé, rodina či kolegové.

Asi nejpozoruhodnější na Zdeňku Jirotkovi je osobitost a originalita jeho tvorby vzhledem k dobovým okolnostem, za kterých tento umělec tvořil. Začátky jeho literární a publicistické práce a vznik jeho nejvýznamnějšího díla spadají do období Protektorátu a téměř celý zbytek jeho života a tvorby zahrnuje období komunistické totality. Je nutno přihlídnout k tomu, že obory jeho působení, tedy literatura a publicistika, byly v obou těchto totalitních systémech přísně cenzurovány a ideologizovány. Přesto se mu podařilo vytvořit dílo, které je minimálně zatíženo dobovými okolnostmi. Někdy dokonce budí dojem, jako by vzniklo v jiné zemi a v jiném čase. To je zřejmě dáno jeho oblibou anglického humoru a anglické literatury vůbec.

Jirotka navázal na tvorbu anglických humoristů Pelhama Grenvilla Wodehouse a Jeroma Klapky Jeroma, na jejich suchý anglosaský humor, situační gagy a jazykové hříčky. S Wodehousem Jirotku pojí námět – figurální dvojice sluhy a pána. Obdobně také vybírali vedlejší postavy. Obě postavy sluhů a i jejich blízcí zrcadlí své národy. Liší se po morfologické stránce, jazyk a způsob vyjadřování jsou Jirotkovými největšími přednostmi, Wodehouse je zase mnohem plodnější. S Jeromem Jirotku spojují také některé typy postav, jejich humorná pojmenování, parodování příruček, návodů a některým literárních žánrů. Oba autoři také mají jako jednu z hlavních postav psa.

Tvorba Zdeňka Jirotky je stále populární. Jeho oblíbenost ještě více podtrhla soutěž České televize *Kniha mého srdce* z roku 2009, ve které Saturnin vyhrál. Porazil i takové soupeře jako jsou *Babička* Boženy Němcové nebo *Harry Potter* Joanne Kathleen Rowlingové. Především v posledních dvaceti letech vzniklo mnoho interpretací Jirotkova díla, ať už divadelních či filmových. To dokazuje, že ačkoliv tento pozoruhodný člověk už od roku 2003 není mezi námi, jeho tvorba je nesmrtelná a bude nás bavit ještě mnoho let.

Seznam použité literatury

Primární literatura

- JEROME, Klapka Jerome. *Tři muži ve člunu a na toulkách*. Praha: Odeon, 1972.
- JIROTKA, Zdeněk. *Hvězdy nad starým Vavrouchem*. 1. vyd. Praha: Česká grafická Unie, 1946.
- JIROTKA, Zdeněk. *Muž se psem*. 4. vyd. Praha: Ametyst, 1994. ISBN 80-85837-03-X.
- JIROTKA, Zdeněk. *Pravidla se změnila*. 1. vyd. Třebíč: Akcent, 2000. ISBN 80-7268-109-5.
- JIROTKA, Zdeněk. *Profesor biologie na žebříku*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1956.
- JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1954.
- JIROTKA, Zdeněk. *Sedmilháři*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1969.
- JIROTKA, Zdeněk. Setkání na nábřeží. *Právo*, 10, č. 296, 21. 12.2000, s. 4. ISSN: 1211-2119.
- JIROTKA, Zdeněk. *Velká kniha sedmilhářů*. Praha: HAK, 1998. ISBN 80-900776-9-2.
- WODEHOUSE, Pelham Grenville. *Vlna zločinu na zámku Blandings*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1977.
- WODEHOUSE, Pelham Grenville. *Vřelé díky, Jeevesi*. 1. vyd. Praha: Práce, 1986.
- WODEHOUSE, Pelham Grenville. *Nedostižitelný Jeeves*. 1. vyd. Praha: Železný Ivo, 1995. ISBN 80-237-0757-4.

Sekundární literatura

- FORST, Vladimír, a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/I. H-J*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8.
- JANOŮŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 1, A-L*. Praha: BRÁNA, 1995. ISBN 80-85946-16-5
- JEŠUTOVÁ, Eva a kolektiv. *99 významných uměleckých osobností rozhlasu: Čeští tvůrci slovesných pořadů*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2008, s. 66. ISBN 978-80-254-1703-4.

- JIROTKA, Zdeněk. 2x25: Humorný svěživotopis. *Dikobraz*, roč. 17, 1961, č. 1, s. 3.
- KOVAŘÍK, Vladimír. *Hlasy a tváře: Čtení o umělcích a umění*. Praha: SNDK, 1965.
- LACINA, Václav. Doslov. In. Jirotko, Zdeněk. *Muž se psem*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1954.
- PERNES, Jiří. *Svět lidových novin 1893-1993: Stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1993. ISBN 80-7106-056-9.
- PILAŘ, František. Dovětek redaktorův. In. Jirotko, Zdeněk. *Saturnin*. 6. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1959.
- PYTLÍK, Radko. Předmluva. In. Wodehouse, Pelham Grenville. *Vlna zločinu na zámku Blandings*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1977, s. 7-20.
- PYTLÍK, Radko. *Moji rozesmátí rodáci*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1997. ISBN: 80-7176-556-2.
- SOUKUP, Lubomír. Doslov. In. Jirotko, Zdeněk. *Hvězdy nad starým Vavrouchem*. 1. vyd. Praha: Česká grafická Unie a. s., 1946.
- ŠVANDRLÍK, Miloslav. *Zrovna teď musíš čůrat?*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2007. ISBN: 978-80-87027-23-3.
- VŠETIČKA, FRANTIŠEK. *Kroky Kalliopé*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN: 80-7198-549-X.
- VŠETIČKA, FRANTIŠEK. *Olomouc literární*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2002. ISBN: 80-7198-523-6.

Články

- BURÁŇ, Oldřich. Vzpomínka na dobrého přítele z mládí. *Moravskoslezský den*, roč. 5, č. 148, 24. 6. 1994, s. 6. ISSN: 0862-643X.
- DUFEK, Jaromír. Kniha snadno a rychle. *Červený květ*, 1957, roč. 2, č. 3, s. 72.
- HÁJKOVÁ, Alena. Cestou k humoru a satíře. *Host do domu*, 1957, č. 2, s. 87.
- HEMELÍKOVÁ, Blanka. Detektivka podle všech pravidel. *Práce*, roč. 44, 30. 11. 1988, s. 6.
- HOMOLKOVÁ, Marie: Saturnin? S tím neprorazíš, řekla žena. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *Lidové noviny*, roč. 13, č. 228, 30. 9. 2000, s. 30. ISSN: 0862-5921.

- HÖSCHLOVÁ, Hana. Saturnin mu našel kamaráda. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *Blesk magazín*, roč. 10, č. 4, 26. 1. 2001, s. 4. ISSN 1210-5333.
- KOCÁBEK, Antonín. Výjimečnost Saturnina je mýtus. Rozhovor s Ondřejem Havelkou. *Týden*, roč. 17, č. 19, 10. 5. 2010, s. 70-71. ISSN: 1210-9940.
- KORECKÁ, Ludmila. Čaj o páté u Saturnina. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *Květy*, 1994, roč. 4, č. 6, s. 26-28. ISSN: 0862-898X.
- KRAUSOVÁ, Marie. Saturnin na výjimku zkouší z dějepisu. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *Blesk magazín*, roč. 3, č. 15, 15. 4. 1994, s. 8-9. ISSN 1210-5333.
- KUBÍČKOVÁ, Klára. Divadelní Saturnin ctí nostalgii po předválečných časech. Rozhovor s Ondřejem Havelkou. *Mladá fronta Dnes*, roč. 20, č. 100, 29. 4. 2010, s. 2. ISSN: 0323-1941.
- MĚŠŤAN, Vojtěch. Co děláte, pane Jirotko?. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *Práce*, roč. 25, 22. 11. 1969, nedělní příloha, s. 4.
- POBEROVÁ, Slávka. Jaroslav Otčenášek o Zdeňku Jirotkovi: vyprávění. *Svět práce*, 1969, roč. 2, č. 24, s. 5.
- SEMERÁK, Josef. Celý život jsem ohromný klikař. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *Slovo*, roč. 89, č. 19, 23. 1. 1997, s. 7. ISSN: 0231-732X.
- SEMERÁK, Josef. Muž, který nám dal Saturnina. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *Práce*, roč. 53, č. 33, 8. 2. 1997, příloha Péčko, s. 5.
- SEMERÁK, Josef. Pět minut s autorem Zdeňkem Jirotkou. *Československý voják*, 1988, roč. 36, č. 10, s. 10.
- STYPKOVÁ, Marie. Jirotku pokřtila Ostravice. *Slezskostravské noviny*, 2010, č. 5, příloha SON.
- ŠTUKA, Ivo. S autorem Saturnina. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *Signál*, roč. 28, č. 22, 26. 5. 1992, s. 14-15. ISSN: 0037-492X.
- TICHÝ, Vítězslav. Humor a detektivka. *Národní práce*, roč. 6, č. 275, 11. 10. 1944.
- TICHÝ, Vítězslav. Vtipný humor. *Národní práce*, roč. 5, č. 169, 23. 6. 1943, s. 3.
- VANĚK, Jan. Humor je prostě lidský. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *Signál*, roč. 28, č. 22, 26. 5. 1992, s. 14-15. ISSN: 0037-492X.
- VTÍPILOVÁ, Lenka. Koblihy nehází. Rozhovor se Zdeňkem Jirotkou. *České a moravskoslezské zemědělské noviny*, roč. 3, č. 292, 17. 12. 1993, s. 1.

Seznam obrázkových příloh

- Obrázek 1: Zdeněk Jirotka v roce 1915. Převzato z: STYPKOVÁ, Marie. Jirotku pokřtila Ostravice. Slezskoostravské noviny, 2010, č. 5, příloha SON. s. 1.61
- Obrázek 2: Zdeněk Jirotka se sourozenci. Převzato z: STYPKOVÁ, Marie. Jirotku pokřtila Ostravice. Slezskoostravské noviny, 2010, č. 5, příloha SON. s.62
- Obrázek 3: Svatební fotografie manželů Jirotkových v roce 1939. Převzato z: STYPKOVÁ, Marie. Jirotku pokřtila Ostravice. Slezskoostravské noviny, 2010, č. 5, příloha SON. s. 3.63
- Obrázek 4: Manželé Jirotkovi s dcerou Hanou a synem Zdeňkem. Převzato z: STYPKOVÁ, Marie. Jirotku pokřtila Ostravice. Slezskoostravské noviny, 2010, č. 5, příloha SON. s. 3.64
- Obrázek 5: Zdeněk Jirotka v době kdy začínal v Lidových novinách a v době kdy odcházel z Dikobrazu. Převzato z: JANOŠEK, Pavel a kol. Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 1, A-L. Praha: BRÁNA, 1995.....64
- Obrázek 6: Jirotkova povídka Věštec z týdeníku Dikobraz, která byla v roce 1964 zfilmována. Převzato z: *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, 1962, roč. 18 č. 32. 65
- Obrázky 7-15: Jednotlivá vydání románu Saturnin 66
- Obrázky 16-21: Část programu vydaného k premiéře divadelního představení Saturnin Divadla ABC 67-68

Přílohy

Fotografie

Obrázek 1: Zdeněk Jirotko v roce 1915

Obrázek 2: Zdeněk Jirotko se sourozenci

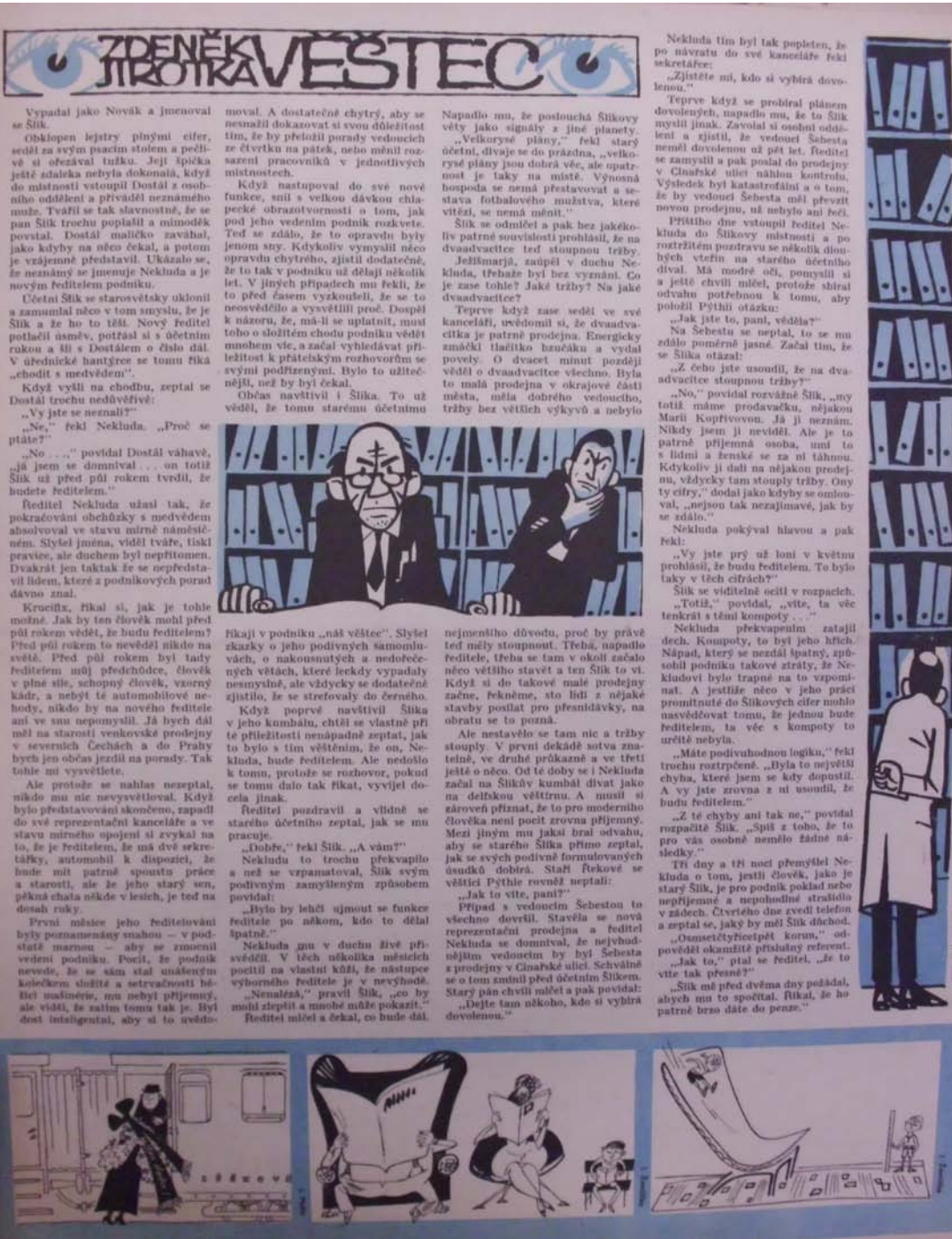
Obrázek 3: Svatební fotografie manželů Jirotkových v roce 1939

Obrázek 4: Manželé Jirotkovi s dcerou Hanou a synem Zdeňkem

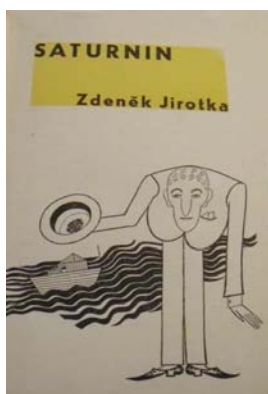

Obrázek 5: Zdeněk Jirotko v době kdy začínal v Lidových novinách a v době kdy odcházel z Dikobrazu

Obrázek 6: Jirotkova povídka Věštec z týdeníku Dikobraz, která byla i v roce 1963 zfilmována

Jednotlivá vydání románu Saturnin

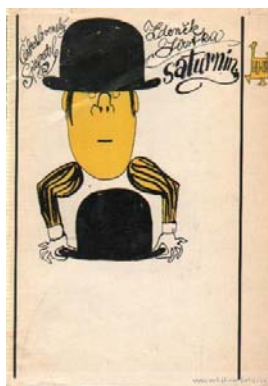
JIROTKA, Zdeněk. Saturnin. 2. vyd.
Praha: Československý spisovatel, 1943.

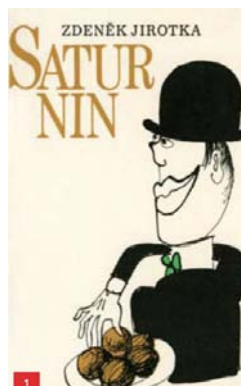
JIROTKA, Zdeněk. Saturnin. 5. vyd.
Praha: ČS, 1954.

JIROTKA, Zdeněk. Saturnin. 7. vyd.
Praha: ČS: 1964.

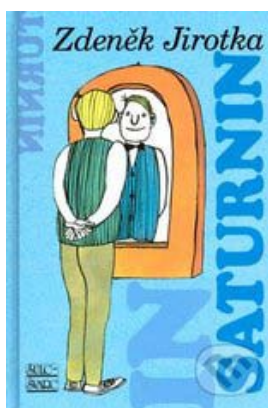
JIROTKA, Zdeněk. Saturnin. 9. vyd.
Praha: ČS, 1970.

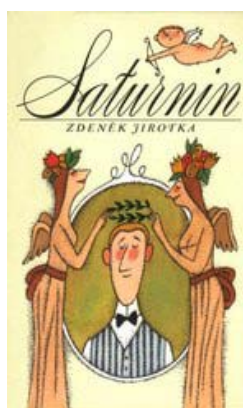
JIROTKA, Zdeněk. Saturnin. 11. vyd.
Praha: ČS, 1990.

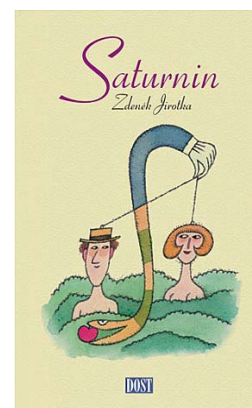
JIROTKA, Zdeněk. Saturnin. 16. vyd.
Praha: Šulc a spol., 2000.

JIROTKA, Zdeněk. Saturnin. 18. vyd.
Praha: Šulc a spol., 2003.

JIROTKA, Zdeněk. Saturnin. 1. ed.
in lingua italiana. Praga: Karolinum, 2006.

JIROTKA, Zdeněk. Saturnin. 1. ed
DOST Publishing House. London

Program představení Saturnin v Divadle ABC

ŽIVĚ TĚŽ KU POSLECHU ORKESTR
**MELODY MAKERS
 ONDŘEJE HAVELKY!!!**

Saturnin

NAPSALI: ZDENĚK JIROTKA, MARTIN VAČKÁŘ, ONDŘEJ HAVELKA
 REŽII MĚL: ONDŘEJ HAVELKA

m.d.p.abc
 rokokom.d.p.

vaše kulturní
 metropole

Saturnin

NAPSALI: ZDENĚK JIROTKA,
 MARTIN VAČKÁŘ, ONDŘEJ HAVELKA

Osoby a obsazení:

SATURNIN ... Jiří Hána
LEOPOLD ... Vasil Fridrich
DĚDEČEK ... Lubomír Lipský NEBO Jaroslav Vlach
TETA KATEŘINA ... Jiřka Smutná
MILOUŠ ... Jan Meduna
BARBORA ... Lucie Pernetová NEBO Zuzana Norisová
DR. VLACH ... Vladimír Čech
PEPIK A DR. ZAJÍČEK ... Martin Zbrožek NEBO Jan Meduna
KUKAČKA ... Miroslav Lacko

• ORKESTR MELODY MAKERS ONDŘEJE HAVELKY

PREMIÉRA: 1. 5. 2010 V 19.00 V DIVADLE ABC

DRAMATURGI MĚL:
JIŘÍ JANKŮ
 SCÉNU HAYRDL:
MARTIN ČERNÝ
 KOSTÝMY VYTVOŘILI:
**JAROSLAVA PECHAROVÁ
 A JANA JURČOVÁ**
 CHOREOGRAFII VEDLA:
JANA HANUŠOVÁ
 CLOWNIÁDU PŘIPRAVIL:
JIŘÍ BILBO REIDINGER
 NA CHOREOGRAFICKÝCH
 SPOLUPRACOVAL:
ONDŘEJ HAVELKA
 ARRANGEMENT PÍSNÍ:
PETR TICHÝ
 DRAMATURGICKÝ
 VYBĚR PÍSNÍ PROVEDL:
ONDŘEJ HAVELKA
 ZPĚVNÍ PARTI S HERCI SECVIČIL:
MIROSLAV LACKO
 REŽII MĚL:
ONDŘEJ HAVELKA
 NAROVIDÁ: ALENA HAYEROVÁ
 PŘEDSTAVĚNÍ VEDE: BADEK JEŽL

AUTORY HUDEB JSOU:
 K. Belling, K. Běhounek, J. Běněš,
 C. Conrad, J. Dobeš, A. Gottler, J. Ješek,
 S. D. Mitchell, L. Sarony, B. Smetana,
 J. Srnka, J. Stehlíček, F. A. Tichý
 a J. Traxler.

AUTORY TEXTŮ JSOU:
 V. E. Fořl, V. Hálek, R. Jurist, K. Kuzel,
 K. Melíšek, J. Mottl, S. Rázov,
 J. Vokocvec, K. M. Walš a J. Wersch.

Realizace scénických prvků a díla
 zajišťuje DJÁ, divadelní a eventová
 agentura, Krokásko 1, Praha 9.

MANAŽER PROVOZU: Zbyněk Šimčůn
 ŠEF VÝTVÁŘY: Activo Pítra, PRODUKČNÍ:
 Nina Koubková, TAŘEMNICE SPOUBŘELI:
 Kateřina Pleyerová, SVĚTLA POD
 VEDENÍM Hany Tesákové, ZVUK: JH
 Vávroš, Martin Brabec, EKOLOGIČTY
 POD VEDENÍM Jany Nejedkové,
 VLÁŠENKY POD VEDENÍM Zuzany
 Dostálové, GARDEROBA POD VEDENÍM
 Mělničky Faltové, JEVIŠTNÍ TECHNIKA
 POD VEDENÍM Kateřinky Kůrkové, VÝROBA
 DEKORACE: Hynek Hanák a Lior Štejn

po divadle na vína do bratislavské vinnárny v Jámě

Zdeněk Jirotka
(7. 1. 1911 - 12. 4. 2003)

byl českým spisovatelem a fejetonistou a také členem PEN klubu. Narodil se v roce 1911 v Ostravě. Po studiích středškolských v Ostravě a v Hradci Královém vstoupil do československé armády a do roku 1940 sloužil jako důstojník pěchoty v Košicích, Banské Bystrici, Olomouci, Brně a Vyškově. Poté věnoval se profesi spisovatele. V roce 1940 nastoupil do Lidových novin, po druhé světové válce byl redaktorem Svobodných novin. V roce 1951 přešel do redakce Dikobrazu. V letech 1953 až 1962 pracoval jako redaktor Československého rozhlasu, poté byl zástupcem šéfredaktora Dikobrazu až do roku 1971.

Zdeněk Jirotka je znám především jako autor humorně-zábavného románu Saturnin. Mimořádný ohlas jeho již později nikdy nepřekonané prvotiny mu umožnil opustit „všední“ povolání a věnovat se literární a editorské činnosti. V Saturninovi zdaleka parodoval konvenční návyky uhlazené britské středostavovské společnosti vycházející přitom z tradice anglického sarkastického humoru J. K. Jeroma a P. G. Wodehouse. Zároveň vymyslel se stylů jejich napodobitelů. Napsal rovněž románovou parodii detektivního žánru Muž se psem a veselé příběhy z prostředí školy Professor biologie na Žebříku. Jeho rozhlasové hříčky vydané byly pod názvem Hvězdy nad starým Vavrouchem.

Saturnin stal se v roce 2009 v celonárodní anketě nejoblíbenější knihou českého čtenářstva. Na jeho úspěch nepokoušel se autor programově navázat žádným pokračováním. S postupujícím věkem, bohužel, autorský se již odmítel. Jest zajímavé, že Zdeněk Jirotka prosadil se též jako herec ve dvou menších rolích ve filmech Sedm zabitych a Přehliďce velím já.

OSOBNÍ SLUHA SATURNIN
- sportovní duch, zkušenosti, světový rozhled, Asie, Afrika, tenisový trenér v Nizze, jakékoli služby neobvyklého rázu. Lov lvů, ostraha, život na lodi a jiné. Finanční požadavky umírněné.

žánr Na Slupě
aha II. Na Slupě.
hra • básně • ody.
celkové množství se střada o o neděli.

Ondřej Havelka
(marc 1924)

jest bezesporu mužem mnoha profesí. Známe jej jako herce, zpěváka, tanečníka, hudebníka, scenáristu, divadelního i filmového režiséra. Absolvoval obor herectví na DAMU v Praze (1978) a obor operní režie na JAMU v Brně (1988). Po absolutoriu studia herectví působil šest let v pražském Studiu Ypsilon. V roce 1989 začal pracovat také jako scenárista a režisér v televizi. Mezi jeho nejdůležitější práce na poli filmové a televizní režie patří *Mezozopramo Magdalena Kožena* (1995, TV dokument), *Zdravý nemocný Vlastimil Brázdský* (1998, celovečerní film), hudební portrét *Magdalena, menší film o velké zpěvačce* (scénář a režie, 2008), hudební portrét swingaře *Jiřího Trávěra Poslední moňkyln* (scénář a režie, 2009).

Jako divadelní režisér vytvořil tři muzikálová představení: *La Caffeteria* (1988, Studio Ypsilon), *Tenhielen Manhattan* (1990, Divadlo Reduta Praha), *Má térová Josefina* (1993, Hudební divadlo Karlín) a činohru se zpěvy *Muži v ofsajdu* (Městské divadlo Mladá Boleslav, 2007).

Již od studentských let věnuje se interpretaci jazzové a populární hudby 20. a 30. let. Jako zpěvák, tanečník a stopař Originálního pražského symfonického orchestru natočil šest alb. Pro tento orchestr napsal a spolupřelav stylizovaný hudební dokument, který získal v roce 1991 na festivalu televizní zábavy v Montreux Stříbrnou růži. Jako scenárista, režisér a většinou i interpret vytvořil více než 20 hudebních klipů - *Děkuj, bylo to krásné* získal ocenění na Czech Grammy 1995 jako klip roku a *Jingle Beils* byly zakoupeny a vysílány MTV Latin. V roce 1995 založil vlastní swingový bigband Melody Makers, se kterým v současné době vystupuje. V roce 1996 mu Akademie Czech Grammy udělila titul jazzman roku.

V oblasti operní režie debutoval operou *Martina Smolky a Jaroslava Duška Nagano, hokaj v opeře* (Národní divadlo, Praha, 2004), následovala Smetanova *Prodaná nevěsta* (Janačkova opera Národního divadla Brno, 2006), taneční příběh na motivy pohádky Zlatovláska *Karla Jaromíra Erbena s hudbou Vladimíra Franze* (Národní divadlo, Praha, 2006), dvojtítul s Pucciniho aktovkou *Gianni Schicchi a Leoncavallovy Komedianty* (Janačkova opera Národního divadla Brno, 2008), Pucciniho *La Bohème* (Státní opera Praha, 2008), Straussův *Netopýr* (Janačkova opera Národního divadla Brno, 2010) a Offenbachovy *Hoffmannovy povídky* (Národní divadlo, Praha, 2010).

Jako ryti vidis třídrem SRB A ŠTVS Praha II., Nyilikova 10 poskytuje mnoho darů: žádnou remuneraci. vynalezil bratři Lumiérov, si sestry Lumiérov.

Martin Vačkář
(marc 1947)

jest znám jako přední náš japanolog, studoval na FF UK v Praze, Universitě ICU v Tokiu a Curyšské universitě. Čtyři roky byl zaměstnán jako žurnalista v kulturní rubrice deníku Lidová demokracie, od roku 1980 působil jako volný publicista, překladatel a tlumočnick z japonštiny. Od roku 1989 spolupracuje jako koordinátor japonských televizních týmů při natáčení dokumentárních programů v Evropě o kulturních památkách, hudbě, holocaustu, sportu, politické historii aj.

Mimo to věnuje se psaní scénářů na hony vzdálených světu Japonska. S Ondřejem Havelkou, který většinu jeho textů režiroval, našel společný humor a oblibu ve swingovém jazzu a stylu českého života 30. a 40. let století minulého. Z dílny jeho pochází například scénář na námět povídek W. Allena k hudební komedii *Tenhielen Manhattan* (Pražská Reduta, 1990), scénář k retromuzikálu *Má térová Josefina*, (Hudební divadlo v Karlíně, 1993), dramaturgie 4 klasických pohádek s hudbou pro audionahrávky v režii O. Havelky (1995), hudební monodrama *Marléne* o Marléne Dietrich (divadlo Ungelt 1996, rež. L. Štěpán), hudební divadelní pásmo *Láska je fata morgána* (1997 div. J. Grossmana, rež. K. Smyczek), scénář hry *Muži v ofsajdu* podle K. Poláčka (Mladá Boleslav, 2008) a naposledy scénář *Saturnina* podle Z. Jirotky pro Divadlo ABC.

ANTONÍN KYBAL • MODERNÍ BYTOVÉ TEXTILIE

Stanisl. Šťastný
Pražské divadlo, Svatováclavská 15 (na Husákově), telefon 386 60
POKUS O STYLOVOST.

Obrázky 16-21: Část programu vydaného k premiéře divadelního představení Saturnin Divadla ABC

Recenze muzikálu Saturnin Divadla ABC

Ve čtvrtek 16. září 2010 jsem zhlédla muzikál Saturnin Divadla ABC v jabloneckém divadle a napsala jsem recenzi na toto představení.

Postavy z románu Saturnin opět ožily. Vrátil se i Ondřej Havelka. Tentokrát jako režisér. Divadlo ABC Praha upravilo Jirotkův román do volné podoby plné tance a hudby nezaměnitelného swingového orchestru Melody Makers Ondřeje Havelky. V září 2010 navštívili herci Divadla ABC i Jablonec nad Nisou.

Jak uváděli v rozhovorech oba tvůrci muzikálu, Ondřej Havelka i Martin Vačkář, Jirotkův Saturnin je naprosto nedramatický kus. Hýří vtipnými popisy, slovními asociacemi, přirovnáními, hrou s představami a slovy, v románu se objevuje i mnoho historek bez souvislostí, převažuje nepřímá řeč vypravěče, který ani nemá jméno, a celý děj zcela nevhodný pro divadelní ztvárnění. Havelka se tedy rozhodl vsadit na druhý rys románu, a to na dobu, ve které se odehrává, ale hlavně na swingovou muziku, jež je pro něj vlastní.

Divadlo ABC také využilo poslední kapitoly z románu, kde Saturnin s dědečkem uvádějí na pravou míru románové příběhy. Totéž udělali s Jirotkovým románem. Doplnili postavám vlastnosti, některým vytvořili i minulost. Hlavně ale příběh oživila hudba a tanec. Všechny postavy zpívají a tančí, dokonce i dědeček, Lubomír Lipský, nebo doktor Vlach v podání Vladimíra Čecha. Například kniha nepočítá s tím, že by všichni muži mohli pocítit sympatie k mladé a okouzující slečně Barboře, která vedle otravné tety Kateřiny působí ještě roztomileji. Tuto možnost Ondřej Havelka a Martin Vačkář rozvinuly. V divadelní inscenaci se do Barbory Terebové zakoukali všichni mužští protagonisté, snad s výjimkou Saturnina. Jejich přízeň, směřovaná na Barbořinu adresu, vyvrcholí, když se jeden po druhém vystřídají v jejím pokoji, počínaje pubertálním Miloušem, přes Saturnina, dědečka a doktora Vlacha, konče vypravěčem Leopoldem. Posléze se všichni sejdou a pějí píseň o jejím něžném kombiné.

Postava dědečka je v knize propracovaná nejvíce, čtenář zná jeho minulost i to, že je nyní v důchodu a stále se věnuje svému koníčku a zaměstnání – elektřině.

V muzikálovém zobrazení si tvůrci nejvíce vyhráli s dědečkovou senilitou a zapomináním. Například když mužská část osazenstva domu pěje ódy na Barbořino spodní prádlo, dědeček prohlásí: „Já jí také viděl v kombiné, ale už si to nepamatuju.“ Jindy zase v písni R. A. Dvorského *Řeknem si nashledanou* zapomene zpívat.

Ondřej Havelka očividně nechtěl, aby jeho divadelní podoba románu navazovala na film z roku 1994, kde ztvárnil hlavní roli Jiřího Oulického, proto vymyslel vypravěči nové jméno Leopold Jánský. Tvůrci muzikálové inscenace si dokonce pohráli s charakteristikami postav, když Saturninova pána sehrál baculatější a nešikovně působící Vasil Fridrich. V knize fandí mnozí čtenáři vypravěči jen proto, že sám příběh vypráví a každý si ho představí po svém. V divadelní verzi může být většině diváků mnohem sympatičtější představitel Milouše Jan Meduna, který výborně hraje na trumpetu, zpívá a tančí swing, foxtrot či breakaway. Přesto se nakonec hlavní příběh odehrává stejně jako v románu – Milouš se slečně Barboře zprotiví díky svému pubertálnímu vystupování a Saturninův pán ji okouzlí svým, zpočátku ukrytým, šarmem.

Havelka a Vačkář si také položili otázku, proč by se úspěšná mladá žena měla zamilovat do nudného a neohrabaného Leopolda. Tuto skutečnost vyřešili po svém. Do děje vložili Barbořinu vzpomínku, která dokládá, že se již jednou zamilovala a nedopadlo to dobře. Její vyvolený byl sukničkář, proto si nyní vybrala spíše klidného a hodného Leopolda Jánského. Barboru ztvárňují dvě herečky – Zuzana Norisová, která se proslavila především muzikálem Filipa Renče Rebelové, a méně známá Lucie Pernetová. V jablonecké verzi muzikálu zazářila Zuzana Norisová, která předvedla vynikající pěvecký i herecký výkon. Její silný a vysoký hlas se předvedl nejvíce v teskné písni *Život je malá bílá loď*.

Postavy v muzikálu několikrát vystoupily ze své role a komunikovaly s publikem. Například hned na začátku některým divákům hodili koblihu i s táckem a ubrouskem, jiné potom ohrožovali stejným zákuskem. Nikoho nakonec ale neušpinili. Na záchranné tůře osazenstva z dědečkova domu se v noci Leopold publika zeptal, zda by nechtěli Milouše odstranit tím, že by spáchal sebevraždu

z nešťastné lásky. Podle Vasil Fridricha román překypuje mužskými postavami a příběh by to osvěžilo, kdyby jedna vypadla.

Zajímavé je, že písně pro tento muzikál nikdo nově nesložil. Ondřej Havelka jen zapátral v české hudební historii a vybral tematicky se hodící swingové, trampské, operetní skladby či kuplety.

Protagonista samotného Saturnina, Jiří Hána, přesně naplnil mé představy románového sluhy. Vybraný slovník, příjemný vzhled a gentlemanské vystupování. Přesně takhle jsem si tuto postavu z románu představovala.

Na muzikálové verzi Saturnina je obdivuhodné, že se tvůrci nesnažili kopírovat doslovně román a nepřesytili divadelní představení všemi vtipy a okřídlenými frázemi. Šli raději svou cestou a příběh si upravili, aby se hodil pro divadlo. Písně v podání swingového orchestru Melody Makers zněly dobově a svěže. Představení velmi oživily. Tento muzikál byl pro mě jedním z největších zážitků nejen kvůli mé oblibě Zdeňka Jirotky a jeho románu *Saturnin*, ale také díky skvělé swingové hudbě a dobrému hereckému obsazení.